

**ÖZEL EĞİTİM OKUL VE SINIFLARINDA BRANŞ DERSLERİNİN
YÜRÜTÜLMESİNDE ÖZEL EĞİTİM VE BRANŞ ÖĞRETMENLERİ
ARASINDAKİ İŞ BİRLİĞİ ÇALIŞMALARININ İNCELENMESİ**

Ayşe Nur Elçi

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
ZİHİN ENGELLİLERİN EĞİTİMİ ANABİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

EYLÜL, 2019

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren 24 ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı: Ayşe Nur

Soyadı: ELÇİ

Bölümü: Zihinsel Engellilerin Eğitimi

İmza :

Teslim tarihi:

TEZİN

Türkçe Adı: Özel Eğitim Okul ve Sınıflarında Branş Derslerinin Yürütülmesinde Özel Eğitim ve Branş Öğretmenleri Arasındaki İş Birliği Çalışmalarının İncelenmesi

İngilizce Adı: Investigation of Collaboration Studies Between Special Education and Branch Teachers in Conducting Branching Courses in Special Education Schools and Classes

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Ayşe Nur ELÇİ

İmza:

JÜRİ ONAY SAYFASI

Ayşe Nur ELÇİ tarafından hazırlanan “Özel Eğitim Okul ve Sınıflarında Branş Derslerinin Yürütülmesinde Özel Eğitim ve Branş Öğretmenleri Arasındaki İş Birliği Çalışmalarının İncelenmesi” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Gazi Üniversitesi Özel Eğitim Anabilim Dalı Zihinsel Engellilerin Eğitimi Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Eylem DAYI

(Zihinsel Engellilerin Eğitimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi)

Başkan: Doç. Dr. Pınar ŞAFAK

(Görme Engellilerin Eğitimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi)

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Zehra ATBAŞI

(Zihinsel Engellilerin Eğitimi Anabilim Dalı, Necmettin Erbakan Üniversitesi)

Tez Savunma Tarihi:

Bu tezin Özel Eğitim Anabilim Dalı Zihinsel Engellilerin Eğitimi Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Selma YEL

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

TEŞEKKÜR

Tüm çalışmam boyunca sabrı ve desteğiyle yanımda olan danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Eylem DAYI'ya, gastronomik ve akademik desteklerini her daim hissettiren, Bosna 543 ve F 314 'deki hocalarıma ve arkadaşlarıma, gece gündüz fark etmeden her daim yanımda olduğunu hissettiren cânım Arş. Gör. Kübra ENGİN'e, sevgili kardeşlerim Betül'e, Ebrar'a ve Feyza'ya, bitmeyecekmiş gibi gelen bu sürecin daha en başından çalışmam için beni teşvik eden biricik eşim Damra ELÇİ'ye sonsuz teşekkürlerimle...

ÖZEL EĞİTİM OKUL VE SINIFLARINDA BRANŞ DERSLERİNİN YÜRÜTÜLMESİNDE ÖZEL EĞİTİM VE BRANŞ ÖĞRETMENLERİ ARASINDAKİ İŞ BİRLİĞİ ÇALIŞMALARININ İNCELENMESİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Ayşe Nur Elçi

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

EYLÜL, 2019

ÖZ

Bu araştırmanın amacı özel eğitim okul ve sınıflarında branş derslerinin yürütülmesinde özel eğitim ve branş öğretmenleri arasındaki iş birliği çalışmalarını öğretmen görüşlerine göre incelemektir. Araştırmada nitel araştırma deseni kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu özel eğitim okul ve sınıflarında çalışan özel eğitim öğretmenleri ile birlikte çalıştıkları görsel sanatlar, beden eğitimi ve spor, müzik ve din kültürü ve ahlak bilgisi branş öğretmenleri oluşturmaktadır. Araştırmanın verileri özel eğitim ve birlikte çalıştıkları branş öğretmenleri ile ayrı ayrı yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılarak toplanmıştır. Verilerin analizinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Analizler sonucunda, branş derslerinin yürütülmesinde özel eğitim ve branş öğretmenlerinin aralarında iş birliği olduğunu düşündükleri, bununla birlikte öğretmenlerin iş birliği algılarının farklılık gösterdiği, öğretmenler arasındaki iş birliği çalışmalarının, rol paylaşımı, hesap verilebilirlik, sürdürülebilirlik gibi iş birliği prensiplerini tam olarak sağlamadığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler : İş birliği, branş öğretmenleri, özel eğitim.

Sayfa Adedi : 77

Danışman : Dr. Öğr. Üyesi Eylem DAYI

**INVESTIGATION OF COLLABORATION STUDIES BETWEEN
SPECIAL EDUCATION AND BRANCH TEACHERS IN
CONDUCTING BRANCHING COURSES IN SPECIAL EDUCATION
SCHOOLS AND CLASSES**

(M.S. Thesis)

Ayşe Nur Elçi

GAZI UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES

September, 2019

ABSTRACT

The aim of this research is to examine the cooperation between special education and branch teachers in conducting branch courses in special education schools and classes according to the opinions of teachers. The study is based upon qualitative research design. The study group consists of teachers of visual arts, physical education, music and religious education and moral lessons with special education teachers working in special education schools and classes. The data of the study were collected by conducting semi-structured interviews with special education and branch teachers. The method of content analysis was utilized in the analysis of data. In the end of these analysis, it was seen that they think that there is collaboration in conducting the branch courses, however, teachers perceptions of the collaboration differ, and the collaboration between teachers does not fully provide the principles of collaboration like, role sharing, accountability, sustainability.

Key Words : Collaboration, branch teachers, special education.

Page Number : 77

Supervisor : Assistant Professor Eylem DAYI

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	v
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER	ix
TABLolar LİSTESİ	xii
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Önemi.....	3
1.3. Araştırmanın Amacı	4
1.4. Sınırlılıklar.....	5
1.5. Sayıtlar	5
1.6. Tanımlar.....	5
BÖLÜM II	7
KURAMSAL ÇERÇEVE.....	7
2.1. Dünyada ve Türkiye’de Özel Eğitim Düzenlemeleri	7
2.2. Türkiye’de Özel Eğitim Ortamlarında Branş Dersleri ile İlgili Düzenlemeler ...	8
2.3. İş Birliği.....	9
2.4. İş Birliği Prensipleri.....	10
2.5. İlgili Araştırmalar	12

2.5.1. Yurtdışında Yapılan Araştırmalar.....	12
2.5.2. Yurtdışında Yapılan Araştırmalar	14
BÖLÜM III.....	17
YÖNTEM.....	17
3.1. Araştırmanın Modeli.....	17
3.2. Çalışma Grubu	17
3.2.1. Katılımcı Özellikleri	18
3.3. Veri Toplama Aracı	21
3.4. Verilerin Toplanması	22
3.5. Verilerin Analizi ve Değerlendirmesi	23
BÖLÜM IV	24
BULGULAR.....	24
4.1. Özel Eğitim ve Branş Öğretmenlerinin Branş Derslerinde İş Birliği Yapma Durumlarına İlişkin Bulgular	24
4.1.1. Özel Eğitim ve Branş Öğretmenlerinin İş Birliği Yapma Durumlarına İlişkin Bulgular	25
4.1.2. Özel Eğitim ve Branş Öğretmenleri Arasında İş Birliği Olmamasının Nedenleri.....	25
4.1.3. Özel Eğitim ve Branş Öğretmenlerinin İş Birliği Yapma İhtiyacı Hissettikleri Alanlar	26
4.2. Özel Eğitim ve Branş Öğretmenleri Görüşlerine Göre İş Birliği Çalışmalarında Olması Gereken Özelliklere İlişkin Bulgular	29
4.3. Özel Eğitim ve Branş Öğretmenleri Arasında Var Olan İş Birliği Çalışmalarının Özelliklerine İlişkin Bulgular	32
4.3.1. Özel Eğitim ve Branş Öğretmenlerinin İş Birliği Çalışmalarındaki İletişim Özelliklerine Dair Bulgular	34

4.3.2. Özel Eğitim ve Branş Öğretmenlerinin İş Birliği Çalışmalarındaki Rol Paylaşımlarına Dair Bulgular	35
4.3.3. Özel Eğitim ve Branş Öğretmenlerinin İş Birliği Çalışmalarındaki Karar Alma Süreçlerine Dair Bulgular	36
4.3.4. Özel Eğitim ve Branş Öğretmenlerinin İş Birliği Çalışmalarındaki Dokümanlarına Dair Bulgular	37
4.3.5. Özel Eğitim ve Branş Öğretmenlerinin İş Birliği Çalışmalarını Sürdürmelerine Dair Bulgular	37
4.4. Özel Eğitim ve Branş Öğretmenleri Arasındaki İş Birliği Çalışmalarının Sonuçlarına İlişkin Bulgular	38
4.5. Özel Eğitim ve Branş Öğretmenleri Arasındaki İş Birliği Çalışmaları Sonuçlarının İyileştirilmesi İçin Önerilerine İlişkin Bulgular	41
BÖLÜM V.....	45
SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	45
5.1. Sonuç ve Tartışma.....	45
5.2. Öneriler	49
5.2.1. Uygulamaya Yönelik Öneriler.....	50
5.2.2. İleri Araştırmalara Yönelik Öneriler	50
5.2.3. Politika Belirleyicilere Yönelik Öneriler	50
KAYNAKLAR	52
EKLER	58

TABLÖLAR LİSTESİ

<i>Tablo 1.Katılımcıların Cinsiyete İlişkin Dağılımları.....</i>	<i>18</i>
<i>Tablo 2.Katılımcıların Branşlara İlişkin Dağılımları</i>	<i>19</i>
<i>Tablo 3.Katılımcıların Çalıştıkları Kurumlara Göre Dağılımları</i>	<i>19</i>
<i>Tablo 4.Katılımcıların Yaşlara İlişkin Dağılımları</i>	<i>20</i>
<i>Tablo 5.Katılımcıların Mesleki Tecrübe Sürelerine İlişkin Dağılımları</i>	<i>20</i>
<i>Tablo 6.Katılımcıların Özel Eğitim Tecrübesine İlişkin Dağılımları</i>	<i>21</i>
<i>Tablo 7.Katılımcıların İş Birliği Yapma Durumuna Göre Dağılımları.....</i>	<i>25</i>
<i>Tablo 8.Katılımcılar Arasında İş Birliği Olmamasının Nedenleri</i>	<i>25</i>
<i>Tablo 9.Öğretmenlerin İş Birliği Yapma İhtiyacı Hissettikleri Alanlar</i>	<i>27</i>
<i>Tablo 10.Öğretmenlerin İş Birliği Çalışmalarında Olması Gereken Özelliklere Dair Görüşleri.....</i>	<i>29</i>
<i>Tablo 11.Öğretmenler Arasındaki İş Birliği Çalışmalarının Özellikleri.....</i>	<i>32</i>
<i>Tablo 12.Öğretmenler Arasındaki İş Birliği Çalışmalarının Sonuçları</i>	<i>38</i>
<i>Tablo 13.Öğretmenlerin Branş Derslerindeki İş Birliği Çalışmaları Sonuçlarının İyileştirilmesi İçin Önerileri</i>	<i>41</i>

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problemi, araştırmanın amacı, araştırmanın önemi ve araştırmanın sınırlılıkları, sayıltıları ve tanımlara ilişkin başlıklara yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Toplumda meydana gelen değişiklikler ve özel eğitime ihtiyacı olan birey sayısının artması, eğitim sisteminde özel eğitim alanında yer alan uygulamalarda sürekli bir yenilik ve gelişim ihtiyacı ortaya çıkarmaktadır (Cavkaytar, 2015). Eğitim öğretim faaliyetlerine dahil olan tüm öğrencilerin, kendilerine en uygun olan eğitim ortamına yerleştirildikten sonra, programdaki kazanımlara ulaşmaları hedeflenmektedir. Öğrenciler için hedeflenen kazanımların gerçekleşmesi, eğitim ortamında bulunan paydaşların eğitim ortamlarında kullanılabilecek yöntem ve gelişmelere açık olmasıyla mümkün olabilecektir. Özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilerin eğitim öğretim programlarının içinde çeşitli dersler ve alan dersleri bulunmaktadır (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2019). Görsel sanatlar, müzik, din kültürü ve ahlak bilgisi, bilgisayar ve eğitim teknolojileri, beden eğitimi ve spor, teknoloji tasarım ve diğer atölye dersleri gibi branş dersleri, öğretim programlarının tüm kademelerinde olduğu gibi özel eğitim ortamlarında da, bu ortamlarda eğitim öğretim gören öğrencilerin faydalanması gereken derslerdendir (Karabulut, Karabulut & Yıkılmış, 2016; Ripley, 1997). Türkiye’de yapılan yasal düzenlemeler ile özel eğitime ihtiyaç duyan bireylerin eğitsel ve mesleki gelişimlerine yönelik verilen hizmetlerin en hızlı ve en nitelikli şekilde ulaştırılması amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda Türkiye’de özel eğitim okul ve sınıflarında branş derslerinin yürütülmesi ilgili branş ders öğretmeni ve özel eğitim sınıf öğretmeni tarafından birlikte gerçekleştirilmektedir. Bu konuyla ilgili maddelerde zaman

içinde bazı değişiklikler yapılmıştır. Branş derslerinin yürütülmesi ile ilgili durum MEB Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (ÖEHY)' nin (2006) özel eğitim sınıfları ile ilgili 2012 yılında yaptığı değişiklikle 26. maddesinde şu ibareye yer vermektedir:

“Merkezlerde (okullarda) derslere, işitme, görme ve zihinsel engelliler sınıf öğretmenleri girer. Fakat meslek dersleri, özel yetenek gerektiren dersler ile birlikte din kültürü ve ahlak bilgisi dersine ilgili alandan mezun öğretmenlerin girmesi gereklidir. Sınıf öğretmeni, alan öğretmeninin girdiği derslere iştirak eder.”

Bu maddeden anlaşıldığı üzere branş ders öğretmenlerinin, özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilerin eğitimlerinde paydaş olarak rol ve sorumlulukları bulunmaktadır. Yine ÖEHY' de 2018 yılında yapılan değişiklik ile 27., 28., 30. ve 31. maddelerde

“İlkokul, ortaokul ve lise kademelerinde açılan sınıflarda dersler özel eğitim öğretmenleri tarafından okutulur. Ancak, ilkokullarda haftalık ders çizelgesinde yer alan din kültürü ve ahlak bilgisi ile ortaokul ve liselerdeki din kültürü ve ahlak bilgisi, görsel sanatlar, müzik ve beden eğitimi alanlarına ilişkin dersler ile meslek dersleri ilgili alan öğretmenleri tarafından okutulur. Alan öğretmeni tarafından okutulan derslere özel eğitim öğretmenleri ders işlenişine destek vermek üzere katılır.”

ibareleriyle branş ve özel eğitim öğretmenlerinin ders sürecindeki görev ve sorumlulukları belirtilmektedir. Fakat özel eğitim ve branş öğretmeni olarak her bir branş için öğretmenlerin dersin işlenişine destek verme noktasında neler yapması gerektiği ile ilgili bir açıklama ise bulunmamaktadır.

Farklı uzmanlık alanlarına sahip öğretmenlerin bir arada bulunmaları yönetmelik gereği olsa da, bu birlikteliğin öğrenci ve öğretmenlerin süreçten verim elde etmelerine olanak sağlayacak şekilde düzenlenmesi gerekmektedir. Bu durum bir yöntem olarak iş birliğini kullanmayı gerektirebilmektedir (Friend & Cook, 2010; Voltz, Elliot & Cobb, 1994). İş birliği kavramı yıllar içinde çatışma ortamından çıkış (Thomas, 1972), eşitlik ilkesi ve karşılıklılık ile çalışmak (Coloney & Coloney, 1982; Idol & West, 1991), eşitlik ve karşılıklılık ile çalışmak, ortak karar verme çalışmalarına gönüllü olarak katılan tarafların, doğrudan etkileşim için kullanabilecekleri bir stil (Friend & Cook, 2010) olarak tanımlanmıştır. İş birliği ile ilgili tanımların içeriğinde iş birliği çalışmalarının barındırması gereken etkili iletişim, ortak karar, ortak sorumluluk, rol paylaşımı, sürdürülebilirlik gibi bir takım özellikler mevcuttur (Friend & Cook, 2010; Voltz, Elliot & Cobb, 1994; Jordan, Chrislip & Workman, 2016; Lahninger, 1999; Ripley, 1997; Roberts & Bradley, 1991). Eğitim öğretim ortamlarında bir arada çalışan uzmanlar arasında iş birliği gerekli ve eğitim

öğretim faaliyetlerinin başarıya ulaşmasını sağlayabilecek bir unsur olarak düşünülmektedir (Cerit, 2009; Balcı 1988; Özsoy, 2019; Turner, 2017; Güven, 2011; McCord & Watts, 2006). Özel eğitim birden fazla uzmanın bir arada çalışması gereken bir alan olup, özel eğitim hizmetleri tek bir uzmanla sürdürülemeyeceği için, uzmanlar arasında iş birliği olmazsa olmazdır (Yılmaz, Kol, Koç & Gürgür, akt. Özsoy, 2019).

Ülkemizde eğitim alanında iş birliği ile ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında araştırmaların, okul- aile iş birliği (Gökçe, 2000; Genç, 2005), iş birlikli öğretim yaklaşımı (Gürgür, 2005; Güven, 2011), öğretmen adayları ve öğretmen adayları ve eğitim elemanları arasındaki iş birliği (Vuran, Bozkuş- Genç & Sani- Bozkurt, 2017; Ünver, 2007), özel eğitim ortamlarında çalışan öğretmenler ve personeller arasındaki iş birliği ile ilgili (Açıkgöz, Keskin, Küçük, Gökdemir & Karasu, 2018; Özsoy, 2019), özel gereksinimli öğrencilerle çalışan uzmanlar arasındaki Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı (BEP) sürecindeki iş birliği ile ilgili (Yener, 2019) olduğu görülmektedir. Özel eğitim alanında iş birliği ile ilgili araştırmalar sınırlı olup, branş öğretmenleri ve özel eğitim öğretmenleri arasındaki iş birliği durumunun belirlenmesi ile ilgili bir çalışmaya rastlanmamıştır. Özel eğitim ve birlikte çalıştıkları branş öğretmenlerinin iş birliği çalışmalarının ne durumda olduğunun ve bu çalışmaların hangi özellikleri barındırdığının belirlenmesinin, özel eğitime, özel eğitimde iş birliği alanında yapılacak olan çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu nedenle özel eğitim ve branş öğretmenleri arasındaki iş birliği durumunun ve iş birliği çalışmalarının özelliklerini ortaya koyan bir çalışmaya ihtiyaç duyulduğu görülmektedir. Bu çalışmada branş derslerinin yürütülmesinde özel eğitim ve branş öğretmenleri arasındaki iş birliği çalışmalarının incelenmesi amaçlanmaktadır.

1.2. Araştırmanın Önemi

İş birliği, eğitim faaliyetlerinde başarı sağlamanın yanında, yetersizlikten etkilenmiş öğrencilerin ihtiyaçlarının karşılanması için iyi bir araç olabilmektedir (Leaks & Stonehill, 2008). Özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilerin eğitsel ihtiyaçları karşılanırken, iş birlikli çalışan iki uzmanın bilgi ve deneyimleri ortaya çıkması muhtemel zorluklarla daha kolay baş etmeyi sağlayabilmektedir. İş birliği prensiplerini içinde barındırarak devam eden bir iş

birliği süreci, öğrencilerin branş derslerini daha verimli geçirmelerine ve ruhsal, fiziksel, sosyal, motor ve dil becerileri gibi bir çok gelişim alanında ilerleme kaydetmelerini sağlamaktadır (Klein & Hollingshead, 2015).

Ülkemizde eğitim alanında iş birliği ile ilgili çalışmalar sınırlı sayıda olup, bu çalışmaların birkaçı iş birlikçi öğrenme (Doymuş, Şimşek & Şimşek, 2005), okul-aile işbirliği (Genç, 2005), öğretmen yetiştirme çalışmalarında iş birliği (Ünver, 2003; Yeşil & Çalışkan, 2006) hakkındadır. Bu çalışmalarda da iş birliği hakkında bir tanıma veya iş birliğinin işlevine ulaşmamız maalesef mümkün olmamaktadır. Özel eğitim alanındaki iş birliği ile ilgili çalışmalarının sayısı ise daha da sınırlıdır (Açıkgöz ve diğ., 2018; Güven, 2011; Hasan Gürgür, 2005; Vuran, Bozkuş-Genç & Sani-Bozkurt, 2017; Özsoy, 2019; Yener, 2019).

Özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilerin branş derslerinden en yüksek faydayı sağlayabilmeleri için, hem branş hem de özel eğitim öğretmenlerinin iş birliği içinde olmaları önemlidir. Öğretmenlerin iş birliği içinde olması, kendi uzmanlık alanlarındaki bilgilerini uygulamalar esnasında aktif şekilde kullanmalarını ve diğ er alan öğretmenine kendi alanıyla ilgili bilgi ve örnek uygulamalara yönelik aktarım yapmalarını sağlayabilir. Branş ve özel eğitim öğretmenlerinin iş birliği çalışmalarının iş birliği prensiplerini barındırması, yetersizlikten etkilenmiş bireylere yönelik sunulan branş derslerinde hem öğretmenlerin potansiyellerinin ve becerilerinin farkına varması ve ders sürecini daha kaliteli kullanmalarına ve özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilerin branş derslerinden çok daha etkili şekilde faydalanmalarına yardımcı olabilecektir. Bu araştırma, özel eğitim ve branş öğretmenleri arasındaki iş birliği çalışmalarını ortaya koyması ve branş dersleri içinde iş birliği çalışmalarını kullanmaya dair düşüncelerini belirlemesi açısından önemlidir.

1.3. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, öğretmen görüşlerine dayalı olarak özel eğitim okul ve sınıflarında, özel eğitim ve branş öğretmenlerinin branş dersleri içindeki iş birliği çalışmalarını incelemektir.

Bu kapsamda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır;

1- Özel eğitim ve branş öğretmenlerinin branş derslerinin yürütülmesi sürecinde iş birliği yapma durumları nedir?

- 2- Özel eğitim ve branş öğretmenleri arasındaki iş birliği çalışmalarında olması gereken özellikler nelerdir?
- 3- Özel eğitim ve branş öğretmenleri arasında var olan iş birliği çalışmalarının özellikleri nelerdir?
- 4- Özel eğitim öğretmenleri ile branş öğretmenleri arasındaki iş birliği çalışmalarının sonuçları nelerdir?
- 5- Özel eğitim ve branş öğretmenlerinin iş birliği çalışmaları sonuçlarının iyileştirilmesiyle ilgili önerileri nelerdir?

1.4. Sınırlılıklar

Bu araştırma, Ankara ilindeki iki özel eğitim uygulama okulunun II. kademesinde ve dört özel eğitim sınıfında çalışan 10 özel eğitim öğretmeni ile dört görsel sanatlar, iki müzik, altı beden eğitimi ve iki din kültürü ve ahlak bilgisi branş dersleri öğretmenleri olmak üzere toplam 24 öğretmen ile sınırlıdır.

1.5. Sayıtlar

Araştırmada,

- 1- Katılımcıların görüşme sorularına doğru ve samimi bir şekilde yanıtladıkları,
- 2- Örneklemenin evreni yansıttığı varsayılmaktadır.

1.6. Tanımlar

- a. Özel eğitim: Yetersizliği olan öğrencilerin, öğrenmelerini ve okul sonrası yaşama hazırlanabilmelerini sağlamak üzere oluşturulan eğitim programıdır (Özkan, 2014, s.3).
- b. Özel eğitime ihtiyacı olan birey: Bireysel ve gelişim özellikleri ile eğitim yeterlilikleri açısından akranlarından anlamlı düzeyde farklılık gösteren birey (Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği [ÖEHY], 2018)
- c. İş birlikli öğretim: İki veya daha fazla kişinin, sınıf içindeki öğrencilerin bir kısmının veya tamamının eğitimsel sorumluluklarını paylaşmasıdır (Villa, Thousand ve Nevin, 2008, s.3).

d. Özel eğitim okulu: Özel eğitime ihtiyacı olan bireylere hizmet veren, özel olarak yetiştirilmiş, personelin bulunduğu, geliştirilmiş eğitim programları ve yöntemlerin uygulandığı, Bakanlığa bağlı her tür ve kademedeki yatılı ve gündüzlü resmî ve özel okul ve kurumlardır (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2006)

e. Özel eğitim sınıfı: Özel Eğitim Değerlendirme Kurulu Raporu doğrultusunda ayrı bir sınıfta eğitim almalarına karar verilen özel eğitim ihtiyacı olan öğrenciler için açılan sınıflardır (Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği [ÖEHY], 2018).

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Dünyada ve Türkiye’de Özel Eğitim Düzenlemeleri

Toplumda meydana gelen değişiklikler ve özel eğitime ihtiyacı olan birey sayısının artması, eğitim sisteminde özel eğitim alanında yer alan uygulamalarda sürekli bir yenilik ve gelişim ihtiyacı ortaya çıkarmaktadır (Cavkaytar, 2015). Özellikle 1960’larda ağırlık kazanan insan hakları hareketleri ile özel eğitime ihtiyacı olmayan bireyler kadar özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin hak ve ihtiyaçları da göz önünde tutulmaya başlanmıştır (Özyürek, 2009). Dikkat çekmeye ve önemsenmeye başlanan bu insan hakları hareketleri, 1975 yılında ABD’de çıkan Tüm Engelliler için Eğitim Yasası ile eğitim programlarının tüm engelli bireyler için uygun hale getirilmesini zorunlu kılmıştır. Eğitim programlarının, değerlendirme, eğitim yöntem ve teknikleri, aile ve öğretmen katılımı gibi tüm süreçlerinde, özel eğitime ihtiyacı olan bireylere uygun hale getirilmesi bu şekilde yasalaşmıştır (Cavkaytar & Diken, 2007).

Ülkemizde ise özel eğitim hareketleri 1800’lü yıllarda hizmet veren kurumlarla başlamışken, 1980 yılında Özel Eğitim Genel Müdürlüğü’nün kurulmasının ardından örgütsel bir yapıyla hareket etmeye başlamıştır. 1983 yılında çıkarılan 2916 sayılı "Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Kanunu" ile özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin tanınmasından eğitim hizmetlerine ve daha birçok özel eğitim esaslarına yönelik uygulamalarının şekillenmesini zorunlu kılmıştır. 1997 yılında yürürlüğe giren Özel Eğitim Hakkında 573 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile de özel eğitim hizmetlerinin yaygınlaştırılması ve daha nitelikli hale getirilmesi için çalışmaların yapılması yasal olarak yürürlüğe girmiştir (Akçamete, 1998).

Gerek yurt dışında gerekse ülkemizde yapılan bu yasal düzenlemeler ile özel eğitime ihtiyaç duyan bireylerin eğitsel ve mesleki gelişimlerine yönelik verilen hizmetlerin en hızlı ve en nitelikli şekilde ulaştırılması hedeflenmektedir. Bu doğrultuda özel eğitim hizmetlerinde, özel eğitim gerektiren birey sayısının artması ile eğitim ortamında bulunan paydaşların rol ve sorumlulukları artmıştır (Argon, 2016; Demir, 2014). Yasal düzenlemelerde de belirtildiği gibi özel eğitim hizmetlerinin bireyin yaşına, yetersizliğinin türü ve derecesine ve eğitsel ihtiyaçları doğrultusunda en az kısıtlayıcı ortamda ve en uygun şekilde verilmesi gerekmektedir (Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği [ÖEHY], 2018). ÖEHY’de de belirtildiği gibi özel eğitim hizmetlerinden yararlanan bireylere verilen eğitimin, akranlarının aldığı eğitim hizmetlerinden, kendilerine en uygun ve en doğru şekilde fayda sağlayacak bir halde sunulması gerekmektedir.

2.2. Türkiye’de Özel Eğitim Ortamlarında Branş Dersleri ile İlgili Düzenlemeler

Özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilerin bulundukları eğitim ortamlarında, faydalanmaları gereken dersler arasında branş derslerinin de oldukça önemli bir yeri bulunmaktadır. Okullarda öğrencilerin duyuşsal özellikleri ve eğitim gereksinimlerini karşılamaya yönelik eğitimi sağlayan en önemli uygulamalardan olan branş dersleri; bireyin toplumsal bir varlık olabilme, kendini ifade etme, yaratıcılığını geliştirme, içinde yaşadığı ortamı tanıma, bir değer olduğunun bilincine vararak kişiliğini geliştirmesine ve kendini gerçekleştirmesine yardımcı olan temel derslerdendir (Ertemin, 1997; Önder, 2013; Şendurur & Akgül-Barış, 2002; Taşmektepligil, Yılmaz, İmamoğlu & Kılıcıgil, 2006). Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı’nın 2018 yılında yayınladığı ders programında da görülebileceği gibi özel eğitim okulları ve sınıflarının programlarında görsel sanatlar, müzik, beden eğitimi ve spor ve din kültürü ve ahlak bilgisi dersleri de yer almaktadır. Bu dersler içinde hedeflenen ilerlemelerin, bireyin kendisini yaşadığı topluma ait hissedebilmesi ve toplumun da bireyi benimseyebilmesi, kendini birçok farklı yöntem kullanarak ifade edebilmesi, kaba ve ince motor becerilerinin, sosyal becerilerinin gelişmesi gibi bireyin benliğine ve gelişimine katkı sağlayacak yaşam alanlarında yer alacağı söylenebilir (Karabulut, Karabulut & Yıkılmış, 2016; Ripley, 1997). Bu nedenle özel eğitim okullarında ve sınıflarında yürütülen branş dersleri, sistemli ve öğrencilerin özelliklerine uygun şekilde planlanması ve yürütülmesi önemli olmaktadır.

Branş derslerinin yürütülmesi ile ilgili durum Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) ÖEHY' nin (2006) özel eğitim sınıfları ile ilgili 2012 yılında yaptığı değişiklikle 26. maddesinde; “Merkezlerde (okullarda) derslere, işitme, görme ve zihinsel engelliler sınıf öğretmenleri girer. Fakat meslek dersleri, özel yetenek gerektiren dersler ile birlikte din kültürü ve ahlak bilgisi dersine ilgili alandan mezun öğretmenlerin girmesi gereklidir. Sınıf öğretmeni, alan öğretmenin girdiği derslere iştirak eder.” şeklinde belirtilmektedir. Bu maddeden anlaşıldığı üzere branş ders öğretmenlerinin, özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilerin eğitimlerinde paydaş olarak rol ve sorumlulukları bulunmaktadır. ÖEHY' de 2018 yılında yapılan değişiklik ile 27., 28., 30. ve 31. maddelerde “İlkokul, ortaokul ve lise kademelerinde açılan sınıflarda dersler özel eğitim öğretmenleri tarafından okutulur. Ancak, ilkokullarda haftalık ders çizelgesinde yer alan din kültürü ve ahlak bilgisi ile ortaokul ve liselerdeki din kültürü ve ahlak bilgisi, görsel sanatlar, müzik ve beden eğitimi alanlarına ilişkin dersler ile meslek dersleri ilgili alan öğretmenleri tarafından okutulur. Alan öğretmeni tarafından okutulan derslere özel eğitim öğretmenleri ders işlenişine destek vermek üzere katılır.” ibareleriyle branş ve özel eğitim öğretmenlerinin görev ve sorumlulukları belirtilmektedir.

Yönetmelikte öğretmenlerin görev ve sorumlulukları ile ilgili 57. maddede, “Sınıf öğretmenliğinin esas olduğu okullarda, alan öğretmenleri tarafından okutulan teorik ve uygulamalı derslerin işlenişine destek vermek üzere derslere katılır.” ibaresi ile ilgili alan öğretmeni ve özel eğitim sınıf öğretmenin aynı ortamda bulunmaları gerektiği belirtilmesine rağmen, paydaşların eğitim öğretim faaliyetlerinde destek verme konusu ile ilgili fazla bir açıklama olmadığı görülmektedir. Özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilerin gelişim alanlarına doğrudan etki eden branş derslerinden mümkün olan en yüksek verimi sağlayabilmek için bir takım faaliyetlerde bulunulması gerekmektedir. Her alanda olduğu gibi branş derslerinde de eğitim öğretim uygulamalarını planlamada ve yürütmede öğrencilerin var olan becerilerini ve gelişimlerini desteklemeye yönelik uygulanabilecek yöntemlerin çoğu bir veya daha fazla profesyonelin iş birliğini gerektirmektedir. (Laycock, Korinek & Gable, 1991).

2.3. İş Birliği

İş birliği sözcüğü ilk bakışta içinde bulunulan durumda ya da faaliyette bir arada çalışmak olarak algılanabilmektedir. Ancak sözcük anlamından ya da ilk aşamada alışagelenen

ifadesinden ziyade derinlemesine bir tanım yapmak, iş birliği olgusunun daha iyi anlaşılmasına ve daha doğru uygulamalar elde etmeye katkı sağlayacaktır. 1972 yılında Thomas, iş birliğini bir arada bulunarak ve ortak çalışarak, çatışma ortamından çıkış noktası olarak tanımlarken, Roberts ve Bradley (1991) iş birliğini açık gönüllü üyelik, kabul edilmiş ortak kararlar ve geçici bir yapı ile karakterize edilen ortak bir amaç doğrultusunda etkileşimli interaktif bir süreç olarak tanımlamışlardır. Belirlenen amaç doğrultusunda, kalıcı şekilde planlanmayan bu süreç, paydaşların doğrudan birbiriyle iletişim içinde ve aktif olmalarını gerektirmektedir. Cook ve Friend (2010) ise iş birliğini, bir hedefi savunmak için gönüllü olarak ortak karar verme çalışmalarına katılan en az iki taraf arasındaki doğrudan etkileşim için bir stil olarak tanımlamışlardır. Bu tanıma göre, iş birliği, taraflar arasındaki etkileşim biçimlerinden ibaret olmayıp, sürece katılan profesyoneller arasında kullanılabilecek bir yöntem olarak düşünülebilir. Çoğu okulda iş birliği, okul- aile birliği olgusunun içinde düşünülmekten öteye geçemezken, literatürdeki tanımlarda açıklandığı gibi, iş birliği aslında oldukça çok yönlü bir kavramdır. İş birliğinin işlevini açıklamak ve öğretmenlerin birbiriyle iş birliği yapmaya karar vermesine yardımcı olmak, iş birliği sürecinin doğru şekilde yürütülmesi açısından önemlidir.

2.4. İş Birliği Prensipleri

İş birliğinin başarılı olabilmesi için belli prensiplerin var olması gerekmektedir. Açıkğöz, Keskin, Küçük, Gökdemir ve Karasu 2018 yılında yaptıkları bir çalışmada bu prensipleri ölçüt, gönüllülük (Brown, Pryzwansky & Schulte, 2006; Cook & Friend, 2010), rol paylaşımı (Bondy, Ross, Sindelar & Griffin, 1995), etkili iletişim (Bondy ve diğ., 1995; Cook & Friend, 2010; Lahninger, 1999), ortak karar ve ortak sorumluluk (Friend & Cook, 2010; Laycock, Korinek & Gable, 1991), hesap verilebilirlik ve sürdürülebilirlik olarak ele almıştır.

Ölçüt prensibi, iş birliğinin herhangi bir durumda değil, ihtiyaç duyulduğu zamanlarda ve koşullarda yapılması gerektiğini ortaya koymaktadır (Açıkğöz vd., 2018). Örneğin, alan öğretmeni, kendi branşı ile ilgili kararlar alırken, başka bir alandan herhangi bir profesyonel ile iş birliğine ihtiyaç duymayabilir. Ancak özel eğitime ihtiyacı olan bir öğrenci ile ilgili kazanım belirlerken, sınıf öğretmeni gibi konuyla ilgili bilgisi olan bir uzmanla iş birliği kurması gerekebilir.

Gönüllülük, iş birliğinin başarılı olması yolunda en önemli prensiplerden biridir (Brown, Pryzwansky & Schulte, 2006; Cook & Friend, 2010). İş birliği sürecinde bir araya gelecek katılımcıların herhangi bir yaptırım ile değil, gönüllü olarak iş birliği yapmaya karar vermesi gerekir.

Ortak bir amaç için bir araya gelen katılımcıların her birinin, ulaşmak istenen sonuca katkı sağlayacağı bir uzmanlık alanı bulunur (Bondy, Ross, Sindelar & Griffin, 1995). İş birliği sürecinde her bir katılımcının aktif olarak rol paylaşımında bulunması gerekmektedir. Burada kastedilen rol paylaşımı, görev dağılımının her bireye eşit olarak yapılması değil, her bir kişiye uygun iş bölümü yapılmasıdır.

Bir stil olarak iş birliği sürecinin başarıya ulaşmasına yardımcı olan unsurlardan biri de paydaşlar arasındaki açık ve etkili iletişimidir (Bondy, ve diğ., 1995; Cook ve Friend, 2010). Etkili iletişim becerisi, her bireyin, hayatının tüm alanlarında olduğu gibi mesleki hayatında da kendini ifade edebilmek, karşısındakini anlayabilmek, çatışmaları önleyebilmek ya da yönetebilmek, çıkan problemleri çözebilmek için ihtiyaç duyduğu temel beceridir (Lahninger, 1999). Cook ve Friend' in (2010) de belirttiği gibi kullanılan iletişim kanalı, dinleme becerisi, sözel olmayan iletişim gibi alt başlıklar altında da ele alınabilecek olan bu prensip, özellikle eğitim öğretim süreçlerini yürüten kişiler olarak öğretmenler için oldukça önem arz etmektedir.

Açıkgöz ve arkadaşlarının (2018) açıkladığı prensiplerden bir diğeri olan hesap verilebilirlik prensibi, iş birliğinde yapılan tüm faaliyetlerin, süreç sonuna kadar kayıt altına alınmasını gerektirir. İş birliği, ölçüte bağlı bir durumdur ve bir amaca ulaşmak için yapılır. Amaç gerçekleştirilene kadar geçen süre zarfında elde edilen tüm bilgiler ve yapılan tüm çalışmalar, ilerlemeleri gözlemlemek, gerektiğinde kontrol etmek ve süreç bittikten sonra izlemeleri yapabilmek üzere kaydedilmelidir.

Ortak karar prensibi ile, iş birliği içinde olan tüm katılımcıların karar alma sürecinde eşit derecede yetkili olmaları vurgulanmaktadır (Açıkgöz ve diğ., 2018; Friend & Cook, 2010). İş birliği içindeki bireyler farklı uzmanlık alanlarında yetkin olsalar dahi, ortak bir amaç doğrultusunda iş birliği yaptıkları için, alınacak kararların ortak olması, iş birliğinin başarıya ulaşmasını sağlayacak anahtar unsurlardandır. İş birliğinde ortak karar prensibinin uygulanması kadar, iş birliği süreci içerisinde alınan kararların, yapılan faaliyetlerin olumlu ya da olumsuz tüm sonuçlarının sorumluluğu, tüm paydaşlara ait olmalıdır (Friend & Cook, 2010).

Sürdürülebilirlik prensibi ise, iş birliğinin yalnızca belli bir süre boyunca gelişebilen özelliklere sahip olduğunu vurgular. Var olan bir iş birliği çalışmasının sürekli olarak devam etmesi gerekli değildir. Burada önemli olan iş birliğinin belirlenen ortak amaca ulaşana kadar devam etmiş olmasıdır (Açıkgöz ve diğ., 2018).

Bahsedilen özellikleri ile birlikte süreçte iş birliği içinde olmak, branş derslerinde partnerlerin ayrı ayrı yeterliklerinin ve potansiyellerinin farkına varmalarını ve bunu en iyi biçimde kullanmalarını sağlar (Johnson, Pugach & Devlin, 1990; Postholm, 2016). Bu araştırmanın hem branş hem de özel eğitim öğretmenlerinin iş birliği konusundaki görüşlerinin ne olduğunu bilmek ve halihazırda birbirleri ile yaptıkları iş birliği çalışmalarını belirlemenin, özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilerin branş derslerinden elde edebilecekleri faydayı en üst düzeye çıkarmak için ilerideki çalışmalara katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

2.5. İlgili Araştırmalar

Bu bölümde yurtiçinde ve yurtdışında iş birliği ile ilgili yapılmış bazı çalışmalara yer verilmiştir.

2.5.1. Yurtiçinde Yapılan Araştırmalar

Gökçe, 2000 yılında yaptığı bir araştırmayla, ilköğretimde okul-aile iş birliğinin geliştirilmesine yönelik sürece dahil olan paydaşların görüş ve önerilerini belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırma grubu olarak okul yöneticileri, öğretmenler ve öğrenci velilerinin görüşlerinin alındığı çalışmada, paydaşların neredeyse tamamının sürekli etkileşim ve iş birliği sağlanması gerektiği fikrini benimsediği, okul-aile iş birliğinin aktif şekilde yürütülmesi, öğrenci velilerinin okul yönetiminde aktif rol alması ve okul etkinliklerini planlama aşamasında öğrenci velilerinin de sürece dahil olması ve öğretmen-veli arasındaki iş birliğinin gelişimine katkıda bulunacak kurslar gibi programlar düzenlenmesi önerilmiştir.

Gürgür, 2005 yılında yapmış olduğu çalışmada, 2 kaynaştırma öğrencisiyle birlikte toplam 35 öğrencinin olduğu bir sınıfta iş birliği ile öğretim yönteminin etkilerini belirlemeyi hedeflemiştir. Araştırma sonucunda sınıf öğretmenin özel gereksinimli

öğrenciler de dahil olmak üzere derse aktif şekilde dahil etmede, ders materyallerini kullanma, dersi sunma ve değerlendirme konularında mesleki gelişim gösterdiği görülmüştür. Sınıf öğretmeninin uygulamaları planlama ve iş birliği becerilerinde oldukça gelişme kaydettiği gözlenmiştir. Buna ek olarak öğretmen, iş birliği ile öğretim yaklaşımının özel eğitime gereksinim duyan öğrenciler için önemli ve faydalı olduğu yönündeki görüşlerini ifade etmiştir.

Güven'in 2011 yılında alana sunduğu çalışmasında ise kaynaştırma öğrencilerinin de bulunduğu bir sınıfta, iş birlikli öğrenme yönteminin hem özel eğitime ihtiyacı olan hem de diğer öğrencilerin ders başarıları ve müzik dersine yönelik tutumları incelenmiştir. Araştırma sonucunda araştırmaya katılan öğrencilerin tümünün müzik dersinde gösterdikleri başarıda ve müzik dersine karşı tutumlarında artış olduğu gözlenmiştir.

Vuran, Bozkuş-Genç ve Sani-Bozkurt'un çalışmalarında (2017) zihinsel engelliler öğretmen adaylarının iş birliği ile Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı geliştirmelerini ve ekiple çalışma becerilerinin gelişim sürecini izlemeyi amaçlamışlardır. 100 öğretmen adayının katıldığı araştırmada veriler katılımcı gözlemler, saha notları, öğretmen adayı ödevleri ve günlükleri ile öğretim elemanı görüşleriyle toplanmıştır. Çalışma sonunda, iş birliği ile BEP hazırlama sürecinde öğretmen adaylarının birbirleriyle iletişimlerinin etkili bir şekilde gerçekleştiği ve derse katılım isteklerinin arttığı gözlenmiştir.

Açıkgöz ve arkadaşları 2018 yılında yaptıkları çalışmada, eğitim uygulama okullarında iş birliğinin uygulanma durumunu incelemek için 10 öğretmen ve iki okul yöneticisi ile görüşmeler yapmışlardır. Araştırma sonucunda, öğretmenlere yöneltilen okulunuzda iş birliğine yönelik yapılan çalışmalar nelerdir sorusuna çoğunlukla, iş birliğine yönelik çalışmalar yapılmaz cevabı alınmıştır. Görüşleri alınan öğretmenlerin içinde bulundukları iş birliği çalışmalarında ölçüt, sürdürülebilirlik, ortak sorumluluk, ortak karar, etkili iletişim ve rol paylaşımı prensiplerinin karşılandığı, hesap verilebilirlik ve gönüllülük prensiplerinin ise, iş birliği çalışmalarında yer almadığı görülmüştür.

Özsoy 2019 yılında yaptığı araştırmasında, Türkçe'ye uyarlanmış (Cerit, 2009) iş birliği ölçeği kullanarak özel eğitim öğretmenlerinin müdürlerle, öğretmenlerle ve ailelerle olan iş birliği düzeylerini belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırma sonucunda özel eğitim öğretmenlerinin iş birliği yapmak üzere ilk tercihlerinin diğer öğretmenler olduğu, ardından müdürleri ve en son olarak da aileleri tercih ettikleri sonucuna ulaşmıştır.

Yener 2019 yılında kaynaştırma öğrencileri ile çalışma yapan uzmanlar arasındaki bireyselleştirilmiş eğitim programı (BEP) sürecindeki iş birliğinin, uzman ve aile görüşlerine dayalı olarak belirlenmesini amaçladığı bir araştırma yürütmüştür. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular uzmanların yasal düzenlemelerde belirtilen iş birliği süreçleri ve alanyazında yer alan iş birliği özellikleri ile karşılaştırılmıştır. Bu doğrultuda kaynaştırma öğrencileri ile çalışmakta olan devlet kurumunda görevli uzmanlar, destek eğitim kurumunda görevli uzmanlar ve devlet kurumu ile destek eğitim kurumunda görevli uzmanlar arasındaki iş birliğinin yetersiz olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Yurtiçinde iş birliği ile ilgili yapılan araştırmalardan bir diğeri ise ilköğretim I. kademedeki okul- aile iş birliği ile ilgili öğretmen ve veli görüşleri çalışmasıdır (Genç, 2005). Bu çalışmada, araştırmaya katılan 200 öğretmen ve 200 öğrenci velisinin, öğretmen- veli görüşmeleri, veli toplantıları ve okul-aile birliği boyutlarında hazırlanan anketler kullanılarak okul-aile iş birliği ile ilgili görüşleri alınmıştır. Araştırma sonucunda her iki grubunda görüşlerine göre, öğretmen-veli görüşmelerinin sağlıklı şekilde yürütüldüğü, yılda en az iki kez veli toplantısı gerçekleştirildiği ve veli katılımının yüksek olduğu, okul-aile birliği toplantısının da yılda en az bir kere yapıldığı ve veli katılımının yüksek olduğu belirlenmiştir.

2.5.2. Yurtdışında Yapılan Araştırmalar

Ripley, 1997 yılında genel ve özel eğitim öğretmenleri arasında iş birliği adıyla yaptıkları çalışmada, iş birlikli öğretim, bu süreçte bulunan öğretmenlerin rolü, etkili iş birliği için planlamanın önemi ile öğretmen eğitimi ve profesyonel gelişimlerinden bahsetmişlerdir. Ripley ve Suzanne'e göre, iş birliği sürecinde planlama ile ilgili çalışmalar yapmak, öğretim sürecine dahil olacak öğrencileri seçmek ve sınıftaki dengeyi sağlayabilmek için oldukça önemlidir. Bunun yanında iş birliği yapılacak konunun özelliğine göre en az haftada bir kere olacak şekilde zaman planlamasına yer verilmeli ve her iki branşın öğretmenin önceliklerine yer verilmelidir. Bahsi geçen planlamaların içeriği her iki öğretmenin de yeniden düzenlemeler yapabileceği şekilde esnek olarak geliştirilmeli, öğrencileri değerlendirme ve her iki disipline ait öğretim sürecindeki problemleri çözmek için strateji geliştirmeye müsait olmalıdır. Sonuç olarak iş birliğinin, planlama sürecinde tamamlayıcı profesyonel becerileri geliştirmeye, sınıftaki öğretim sürecinin hazırlanmasına ve uygun şekilde sunulmasına olanak sağlayan bir yöntem olduğunu belirtmişlerdir.

Pellegrino, Weiss ve Regan 2015 yılında öğretmen adaylarının profesyonel iş birliği ve birlikte öğretim hakkındaki görüşlerini belirlemek amacıyla bir çalışma yapmışlardır. 15 özel eğitim ve 10 sosyal bilimler öğrencisinin katıldığı çalışmada birlikte bulundukları ders oturumları hakkında neler düşündükleri, önceki bilgilerinin neler olduğu ve diğer alandaki profesyonellerle iş birliği kapsamında bir araya gelmenin önemi nedir, iş birliğini neler başarılı kılabilir, sorularını her ders oturumundan sonra cevaplamaları istenmiştir. Buna ek olarak bağımsız bir araştırmacı, kursun başında, ortasında ve sonunda, müfredat, kursun belli konuları, grup ödevleri, kurs materyalleri gibi içerikleri barındıran sınıf gözlemleri yapmıştır. Araştırma sonucunda öğretmen adaylarının iş birliği ve birlikte öğretim hakkındaki görüşlerinde belirsizlik, ne yapacağını bilememe veya ortak sorumluluk ile ilgili çekimser görüşlerinde, görev ayrıntılarını yerine getirmeye ve bir arada çalışmaya daha meyilli olmaları şeklinde olumlu yönde değişiklikler olduğu görülmüştür. Araştırma sonucunda ortaya çıkan en önemli bulgulardan biri de partnerle iş yükünün paylaşımı ile ilgilidir. Araştırma öncesindeki görüşler iş yükü paylaşımını ‘ders süresini bölüşmek, farklı alanlarda görev almak’ olarak görürken, kurs sonrasında öğrencilerin öğrenmeleri üzerine odaklı, iş birliğini aktif şekilde yürütmeyi gerektiren bir yaklaşım olarak benimsediklerini gösteren ifadeler dönüşmüştür.

Yurt dışında yapılan çalışmalara bir örnek de Turner’ın (2017) aynı ortamda birlikte çalışan öğretmenlerin, öğretmen iş birliğinin dört alanına ilişkin görüşlerini belirlediği çalışmasıdır . Yedi genel eğitim ve yedi özel eğitim öğretmenin, öğretmen iş birliğinin diyalog, karar verme, uygulama ve değerlendirme alanlarına ilişkin görüşleri yarı yapılandırılmış görüşmelerle elde edilmiştir. Birlikte çalışan öğretmenlerin iş birliği içinde bulunabilecekleri ortamlarda gerçekleştiren altı gözlem ve 41 öğretmenin, Öğretmen İş Birliği Değerlendirme Anketi’ne verdiği cevaplar ile araştırma verileri toplanmıştır. Araştırma sonucunda öğretmenlerin partnerleriyle olan iletişimlerinin sınıf başarısı ve sağlıklı bir partnerlik alt yapısı sağladığı için önemli ve değerli olduğunu belirtmişlerdir. Birlikte çalışan öğretmenlerin karar vermeye ilgili görüşlerinde ise tutarsızlıklar olduğu görülmüştür. Birlikte çalışan öğretmenlerin karar verme denilince, iş paylaşımı, değerlendirmeyi planlama ve sınıfın genel işleyişine odaklandıkları görülmüştür. Ayrıca birlikte çalışan öğretmenlerin görüşlerine göre karar vermede dengesiz bir dağılım olduğu, partnerlerden birinin karar vermede baskın diğerinin daha az etkisi olduğu ortaya

çıkması, buna rağmen yine de sonuç olarak verilen kararın öğrencilerin öğrenme süreçlerini iyileştirmeye katkı sağladığını belirtmişlerdir.

Birlikte çalışan öğretmenlerin sınıf içi eylemlerine yönelik veriler, özel eğitim öğretmenlerinin genellikle küçük gruba yönelik eylemlerde bulunup, birlikte çalışan diğer öğretmenin ise öğrencilerle bireysel olarak ilgilenip, çalışmalarına yardımcı olduğu yönündedir. Özel eğitim öğretmenleriyle birlikte çalışan öğretmenler, uygulamaların değerlendirilmesinin, sınıf başarısı için, veriye dayalı hareket etmelerini sağladığını ve bu sebeple önemli ve kıymetli olduğunu belirtmişlerdir. Birlikte çalışan öğretmenlerin bu bakış açısının, özel eğitim öğretmenleriyle olan iş birliği çalışmalarını olumlu yönde etkilemektedir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Branş derslerinin yürütülmesinde özel eğitim ve branş öğretmenleri arasındaki iş birliği çalışmalarının incelenmesi çalışması, var olan durumu belirlemek için nitel bir çalışma olarak yürütülmüştür. Nitel araştırma, “gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma” olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 39). Araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden temel nitel araştırma çerçevesinde kurgulanmıştır. Bu türdeki araştırmaların öncelikli amacı, insanların yaşamlarını ve deneyimlerini nasıl anlamlandırdıklarını araştırmak ve bunlardan yorumlar elde edebilmektir (Merriam, 2015, s. 24). Nitel çalışmalarda araştırmacı, katılımcıların konuyla ilgili şahsi duygu ve düşüncelerinden elde edilen verileri sayısal ya da derecelendirerek ifade etmek yerine, olduğu şekilde korur ve temalar oluşturarak analiz eder (Gliner, Morgan & Leech, 2015, s. 8). Bu çalışmada veriler, görüşme tekniklerinden yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile toplanmıştır.

3.2. Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu 2018-2019 eğitim öğretim yılı Ankara ilindeki iki özel eğitim uygulama okulunda ve dört özel eğitim sınıfında çalışan özel eğitim öğretmenleri ile görsel sanatlar, müzik, beden eğitimi ve din kültürü ve ahlak bilgisi branş öğretmenlerinden oluşmaktadır.

Özel eğitim öğretmenlerinin örneklem seçimi, seçkisiz olmayan örnekleme yöntemlerinden uygun/kazara örnekleme yöntemine göre gerçekleştirilmiştir. Uygun örnekleme zaman, para ve işgücü açısından var olan sınırlılıklar nedeniyle örneklemin kolay ulaşılabilir ve uygulama yapılabilir birimlerden seçilmesidir (Büyüköztürk, Kılıç-Çakmak, Akgün, Karadeniz & Demirel, 2013, s. 92). Bu araştırmada da okulların ulaşılabilirliği, zaman ve öğretmenlerin araştırmaya katılmaya istekli olmaları gibi durumlar göz önünde bulundurularak özel eğitim öğretmenlerinden oluşan çalışma grubu belirlenmiştir. Branş öğretmenleri örnekleme ise ölçüt örnekleme yöntemine göre oluşturulmuştur. Bu örnekleme yöntemine göre, incelenecek belli niteliklere sahip olan kişiler, nesneler, olaylar ya da durumlar seçilerek örnekleme dahil edilirler (Büyüköztürk vd., 2013). Branş öğretmenleri örnekleme seçiminde de, özel eğitim öğretmenleri örnekleme dahil olan öğretmenlerle birlikte çalışıyor olma durumu ölçüt olarak alınmıştır.

3.2.1. Katılımcı Özellikleri

Araştırmanın örneklemini Ankara ilinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı iki özel eğitim okulunda ve dört özel eğitim sınıfında çalışan 10 özel eğitim öğretmeni ve bu özel eğitim öğretmenleriyle birlikte çalışan görsel sanatlar, müzik, beden eğitimi ve din kültürü ve ahlak bilgisi branşlarından 14 branş öğretmeni olmak üzere toplam 24 öğretmen oluşturmuştur.

Tablo 1

Katılımcıların Cinsiyete İlişkin Dağılımları

	f	%
Kadın	21	87,5
Erkek	3	12,5
Toplam	24	100,0

Tablo 1'de görüldüğü üzere, araştırmaya toplam 24 öğretmen katılmıştır. Katılımcıların %87,5'i kadınlardan, %12,5'i ise erkeklerden oluşmaktadır. Tablo 2'de katılımcıların branşlarına ilişkin bilgiler verilmektedir.

Tablo 2

Katılımcıların Branşlara İlişkin Dağılımları

	f	%
Özel eğitim	10	41,7
Beden eğitimi	6	25,0
Görsel sanatlar	4	16,7
Müzik	2	8,3
Din kültürü ve ahlak bilgisi	2	8,3
Toplam	24	100,0

Katılımcıların branş dağılımlarına bakıldığında yüzde %41,7'sinin özel eğitim, %25'inin beden eğitimi, %16,7'sinin görsel sanatlar öğretmeni olduğu, müzik ve din kültürü öğretmenlerinin ise yüzde %8,3'lük dilimlere sahip olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan öğretmenler belirlenirken gönüllülük esas alınmıştır. Katılımcılar arasındaki branş öğretmenleri, araştırmaya katılan her bir özel eğitim öğretmeniyle birlikte çalışan, gönüllü olan branş öğretmenlerinden oluşmaktadır. Katılımcıların çalışmakta olduğu her iki ortaokul bünyesinde bulunan özel eğitim sınıflarının da müzik derslerine müzik branş öğretmeni girmediği için, yalnızca özel eğitim okullarında çalışan müzik öğretmenleriyle görüşme yapılabilmektedir. Yine bir ortaokulda, resim öğretmenin ders saatinin yetersiz olmasından dolayı resim öğretmeni özel eğitim sınıflarının dersine girememekte olduğu için araştırmaya dahil olamamıştır. Benzer şekilde özel eğitim okullarında norm olmaması sebebiyle, sadece özel eğitim sınıflarında çalışan din kültürü branş öğretmenleri araştırmaya dahil olabilmektedir. Tablo 3'te katılımcıların çalıştığı okullara göre dağılımları verilmiştir.

Tablo 3

Katılımcıların Çalıştıkları Kurumlara Göre Dağılımları

	f	%
Özel eğitim sınıfı	10	41,7
Özel eğitim uygulama okulu	14	58,3
Toplam	24	100,0

Araştırmaya katılan öğretmenlerin yüzde 41,7'si özel eğitim sınıflarında çalışırken, yüzde 58,3'ü özel eğitim uygulama okullarında çalışmaktadırlar.

Tablo 4

Katılımcıların Yaşlara İlişkin Dağılımları

	f	%
26-32 yaş	9	37,5
33-39 yaş	11	45,9
40-46 yaş	2	8,3
54-60 yaş	2	8,3
Toplam	24	100,0

Tablo 4’te görüldüğü gibi, katılımcıların yüzde 37,5’i 26-32 yaş aralığında bulunurken, en fazla katılımcının bulunduğu yaş aralığı yüzde 45,9 ile 33-39 yaş aralığıdır. Araştırmaya dahil olan katılımcıların mesleki tecrübe süreleri ile ilgili bilgiler Tablo 5’te bulunmaktadır.

Tablo 5

Katılımcıların Mesleki Tecrübe Sürelerine İlişkin Dağılımları

	f	%
0-1 yıl	1	4,2
2-5 yıl	2	8,3
6-10 yıl	3	12,5
11-15 yıl	2	8,3
16-20 yıl	6	25,0
21-25 yıl	6	25,0
26-30 yıl	2	8,3
36-40 yıl	2	8,3
Toplam	24	100,0

Araştırmaya dahil olan katılımcıların mesleki tecrübe sürelerine bakıldığında, altışar öğretmenin mesleki tecrübelerinin 16-20 yıl ile 21-25 yıl arasında yoğunlaştığı görülmektedir. Mesleki tecrübesi en az olan öğretmenin ise görev süresinde ilk yılında olduğu belirlenmiştir.

Tablo 6

Katılımcıların Özel Eğitim Tecrübesine İlişkin Dağılımları

	f	%
0-1 yıl	3	12,5
2-5 yıl	7	29,2
6-10 yıl	5	20,8
11-15 yıl	2	8,3
16-20 yıl	4	16,7
21-25 yıl	3	12,5
Total	24	100,0

Katılımcıların özel eğitim okulları ya da sınıflarıyla ilgili tecrübelerine bakıldığında, özel eğitimle ilgili henüz ilk tecrübeleri olan öğretmenlerin yanı sıra, 25 yıldır özel eğitim okul ya da sınıflarında çalışmış olan öğretmenlerin de bulunduğu görülmektedir. Tablo 6’da görüldüğü üzere, öğretmenlerin özel eğitimle ilgili tecrübelerinin en yoğun olduğu aralık, yüzde 29,2 oran ve 7 öğretmen ile 2-5 yıl aralığıdır. Bunu yüzde 20,8 ile 6-10 yıl arasında özel eğitim tecrübesi olan öğretmenler takip etmektedir. Özel eğitim ortamlarında en az tecrübesi olan öğretmenler ise henüz ilk yılının içinde olan üç öğretmenden oluşmaktadır.

3.3. Veri Toplama Aracı

Özel eğitim ve branş öğretmenlerinin iş birliğine ilişkin görüşlerini belirlemek için yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ve bu doğrultuda hazırlanan görüşme soruları kullanılmıştır (EK 1). Görüşme soruları iş birliği konusunda yetkin iki öğretim elemanının ve ölçme alanında uzman bir öğretim elemanının görüşleri sonucunda son halini almıştır. Araştırma öncesinde soruların anlaşılabilirliğinin denenmesi amacıyla özel eğitim sınıflarında çalışan iki özel eğitim öğretmeni ve birlikte çalıştıkları iki branş öğretmeni ile görüşme yapılarak pilot uygulama yapılmıştır. Bu görüşmeler 9 ile 16 dakika aralığında sürmüştür. Pilot uygulama sonucunda araştırma soruları ve görüşme protokolü ile ilgili anlaşılabilirlik ve uygulanabilirlik açısından herhangi bir düzenleme ihtiyacı olmadığı

görülmüştür. Görüşmelerde kullanılmak üzere hazırlanan görüşme protokolü iki bölümden oluşmaktadır. Görüşme açılış bölümüyle başlayarak, görüşmeci ile yakınlık kurma, görüşmenin amacını açıklama, görüşme için motivasyon oluşturma ve görüşmenin zamanlamasına ilişkin bilgi verme aşamalarından oluşmaktadır. Görüşmenin ikinci bölümünde ise iş birliği çalışmaları ile ilgili görüşleri belirlemeye yönelik 4 ana başlık, 8 alt başlık ve 2 adet genel bilgi maddesi olmak üzere toplam 14 görüşme sorusu yer almaktadır. Görüşme sorularının ardından araştırmacı görüşmede konuşulanların özetini yapmış, katılımcılara eklemek istedikleri başka noktalar olup olmadığını sormuş ve ardından teşekkür ederek görüşmeyi sonlandırmıştır.

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırma verilerinin toplanacağı okullar için yetkili makamlardan gerekli izinler alınmış (EK 2), ilgili okulların yönetimleri ile görüşmeler yapılmış ve araştırma amacı özetlenmiştir. Görüşmeye gönüllü olan özel eğitim öğretmenleri belirlendikten sonra, aynı öğretmenle çalışan branş öğretmenleri belirlenmiş ve araştırmaya katılım için yine branş öğretmenlerinin de gönüllülüğü esas alınmıştır. Öğretmenlerin uygun saatleri belirlenerek randevular alınmış ve veriler öğretmenlerin kendilerini rahat hissedecekleri, gürültüden uzak ve uygun bir ortamda yüzyüze ve birebir görüşme yapılarak araştırmacının kendisi tarafından toplanmıştır. Her bir öğretmen ile görüşmeye başlamadan önce, görüşme protokolünün bir örneği inceleyebilmelerine fırsat tanıyacak şekilde öğretmenlere verilmiş ve görüşmenin amacı, görüşmenin ana hatları, ortalama görüşme süresi gibi bilgiler öğretmene aktarılmıştır. Ardından görüşmenin daha sonra sağlıklı bir şekilde deşifre edilebilmesi için görüşmelerin ses kaydına alınacağı, kaydın herhangi 3. kişilerle paylaşılmayacağı söylenip onay alındıktan sonra, öğretmenlerden kendilerinden biraz bahsetmeleri istenmiş ve görüşme soruları yöneltilmeye başlanmıştır. Görüşme esnasında öğretmenlere, görüşmenin ana hattını oluşturan dört ana başlıkta bulunan sorular öncelikli olarak yöneltilmiş, öğretmenden alınan cevapların derinliğine göre ihtiyaç duyulan noktalarda alt başlıklardaki sorular yöneltilmiştir. Görüşmenin son bölümünde görüşme süreci özetlenmiş, katkılarından dolayı öğretmenlere teşekkür edilmiş ve görüşme sonlandırılmıştır.

Öğretmen görüşmeleri 11.04.2019/ 13.05.2019 tarih aralıklarında, okulların toplantı salonlarında, boş ortak alanlarında, sınıf ve atölyelerinde yapılmıştır. Görüşme süreleri 8 ile 41 dakika arasında değişmiş olup, görüşmeler ortalama 22,3 dakika sürmüştür.

3.5. Verilerin Analizi ve Değerlendirmesi

Bu çalışmada veriler yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile toplanmıştır. Verilerin toplanması esnasında öğretmen görüşmeleri ses kayıt cihazıyla kayıt altına alınmış ve ardından elektronik ortamda deşifre edilerek yazıya dökümü yapılmıştır. Yazıya dökümü yapılan belgeler, araştırmacı tarafından tekrar dinlenip okunarak ses- yazı uyumu kontrol edilmiştir. Dokümanların kontrol işlemleri tamamlandıktan sonra verilerin analizi sürecine başlanmıştır.

Çalışmada elde edilen veriler içerik analizi yönteminde tümevarımsal analiz yöntemiyle analiz edilmiştir. İçerik analizi yapılmasındaki esas gaye, toplanan verileri açıklayabilecek kavramları ve ilişkileri ortaya çıkarmaktır. Çalışma esnasında elde edilen birbirine benzeyen bilgileri, belirli kavramlar ve temalar etrafında birleştirilir ve yorumlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 84). Bu çeşit analizlerde özellikle elde edilen görüşlerin nasıl ifade edildiği, sıklığı ve çeşitliliği üzerinde yoğunlaşılır (Merriam, 2015, s. 195). Her bir öğretmen görüşmesi, araştırma sorularına göre belirlenen konu başlıkları çerçevesinde analiz edilerek, öğretmenlerin yanıtları kodlanmış ve ilgili konu başlıklarına uygun şekilde yerleştirilmiştir. Bu noktada güvenilirliği sağlamak amacıyla, kodlar birbiriyle karşılaştırılarak kodlama güvenilirliği araştırmacı ve danışmanı ile birlikte sağlanmıştır. Kodlama güvenilirliği için, görüşme ses kayıtlarının yazıya dökümünden elde edilen dokümanların birer baskılı kopyası alınmış ve araştırmacı ve danışmanı ayrı ayrı kodlamalar yapıp, ortaya çıkan çalışmalar birlikte gözden geçirilmiştir. Güvenirlik için Miles ve Huberman'ın (2016) belirttiği kodlayıcılar arası güvenirlilik formülü kullanılmış ve *görüş birliği sayısı/ toplam görüş birliği+ görüş ayrılığı sayısı= %91* olarak bulunmuştur. Elde edilen bu kodlar araştırmacı tarafından tekrar gözden geçirilerek işlenmiş ve konu başlıklarıyla birlikte son hali verilmiştir. Elde edilen bilgilere göre sonuçlar yorumlanmış ve frekans değerleri hesaplanmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Branş derslerinin yürütülmesinde özel eğitim ve branş öğretmenleri arasındaki iş birliği çalışmalarının öğretmen görüşlerine göre incelenmesini amaçlayan araştırmanın bu bölümünde, araştırmanın çalışma grubunda bulunan özel eğitim sınıf öğretmenlerinin ve branş öğretmenlerinin görüşlerinden elde edilen bulgular tablolarla birlikte araştırma sorularına uygun başlıklarda verilmiştir.

4.1. Özel Eğitim ve Branş Öğretmenlerinin Branş Derslerinde İş Birliği Yapma Durumlarına İlişkin Bulgular

Özel eğitim ve branş öğretmenlerinin branş dersleri içinde iş birliği yapma durumlarıyla ilgili bulgular özel eğitim ve branş öğretmenlerinin iş birliği yapma durumları, özel eğitim ve branş öğretmenleri arasında iş birliği olmamasının nedenleri ve özel eğitim ve branş öğretmenlerinin iş birliği yapma ihtiyacı hissettikleri alanlar olmak üzere üç alt başlıkta incelenmiştir.

4.1.1. Özel Eğitim ve Branş Öğretmenlerinin İş Birliği Yapma Durumlarına İlişkin Bulgular

Tablo 7

Katılımcıların İş Birliği Yapma Durumuna Göre Dağılımları

	f	%
İş Birliği Var	19	79,1
İş Birliği Yok	5	20,9
Toplam	24	100,0

Tablo 7’de görüldüğü gibi, araştırmaya katılan 24 öğretmenin yüzde 83,3’ü, branş dersleri içinde ilgili öğretmen ile aralarında iş birliğinin olduğunu ifade ederken, yüzde 16,7’si ise ilgili branş derslerinde öğretmenler ile aralarında iş birliği olmadığını söylemiştir. İş birliği yok şeklinde görüş bildiren öğretmenlerin branşlarına bakıldığında, üçü özel eğitim, biri beden eğitimi ve bir diğeri de müzik branşında mesleklerini sürdürmektedir. Yine iş birliği yok diyen öğretmenlerin cinsiyet dağılımları ise üç kadın, iki erkek öğretmen şeklindedir.

4.1.2. Özel Eğitim ve Branş Öğretmenleri Arasında İş Birliği Olmamasının Nedenleri

Branş derslerinde özel eğitim ve branş öğretmenleri arasında iş birliği olmamasının nedenlerine dair elde edilen bulgular Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8

Katılımcılar Arasında İş Birliği Olmamasının Nedenleri

	Branş Öğretmeni	Özel Eğitim Öğretmeni
Herhangi bir yönlendirme ya da öneriyi öğretmenin alanına müdahale olarak görmesi	1	1
İş birliğine uygun zemin olmaması	1	1
Özel eğitim ile daha yeni tanışmış olması	1	-
Öğretmenin özel gereksinimli öğrencilere olan tutumu	-	1
Kendi kendine işleri yürütebiliyor olması	-	1
Branş öğretmeni sayısının ihtiyacı karşılamaması	-	1

Tablo 8’de görüldüğü üzere branş derslerinde iş birliği yok diyen öğretmenlerden bir branş ve bir özel eğitim öğretmeni, branş öğretmenin ve branş öğretmeni olarak kendisinin, herhangi bir yönlendirme ya da öneriyi kendi alanına müdahale olarak gördüğünü söylemiştir. Özel eğitim öğretmenleri ile aralarında iş birliği olmadığını söyleyen bir müzik öğretmeni bu konudaki görüşünü “*iş birliğinin olmamasını ben kendi dersime çok fazla müdahaleyi sevmediğim için biraz ondan dolayı yani kendim çok şey yapmıyorum, kendi alanım olduğu için.*” şeklinde belirtmiştir. Öğretmenler bunun dışında iş birliği için uygun zemin olmaması, kısa bir süredir özel eğitim sınıfının dersine girmesini, branş öğretmenlerinin özel gereksinimli öğrencilere karşı olumsuz tutumlarının olmasının, özel eğitim öğretmenin branş öğretmeni olmadan da kendi kendine ilgili dersi yürütebilmesinin ve okuldaki branş öğretmeni sayısının ihtiyacı karşılamamasının, branş derslerinde özel eğitim öğretmeni ile branş öğretmeni arasında iş birliği olmamasının nedenleri olarak belirtmişlerdir. Öğretmenin özel gereksinimli öğrencilere karşı olan tutumuyla ilgili olarak bir özel eğitim öğretmeni, “*iş birliği olmamasını çocukların durumuna bağlıyorum. Onlar özel eğitim çocuğu, bunlardan bir şey olmaz mantığı var... Onlar okula gelsinler gitsinler mantığı var, branş öğretmenlerinde.*” şeklinde görüş bildirmiştir. Yine bir özel eğitim öğretmeni, branş derslerindeki öğretmen sayısının yetersizliği ile ilgili şunları ifade etmiştir: “*... mesela haftada dört saat müzik dersimiz var. Ancak müzik öğretmeni dersimize girmiyor. ... gelmiyor çünkü ikinci öğretmene ihtiyaç var. Ders saatlerini doldurmuş insanlar. Eğer açılırsa ikinci kadro açılması gerekiyor, ikinci öğretmen geliyor, o zaman da iki öğretmen mesela 40 saat mi toplam ders, 20-20 paylaşımları gerekir, ek ders ücretleri düşüyor...*” Bir özel eğitim öğretmeni de iş birliği olmamasına dair görüşlerini “*Ben açıkçası iş birliğine çok ihtiyaç duymuyorum. Branş öğretmenleri yeni yeni girmeye başladı derslere... Yani çok onların girmediği zamanlarda da biz dersleri anlatıyoruz...*” sözleriyle ifade etmiştir.

4.1.3. Özel Eğitim ve Branş Öğretmenlerinin İş Birliği Yapma İhtiyacı Hissettikleri Alanlar

Özel eğitim ve branş öğretmenleri arasındaki iş birliği çalışmalarının gerekçeleri, yani öğretmenlerin iş birliği yapma ihtiyacı hissettikleri alanlar ile ilgili bulgulara Tablo 9’da yer verilmiştir.

Tablo 9

Öğretmenlerin İş Birliği Yapma İhtiyacı Hissettikleri Alanlar

	Branş Öğretmeni	Özel Eğitim Öğretmeni
Sınıf/ davranış yönetimi	7	6
Belirli gün ve haftalarla ilgili etkinlik/ program	7	4
Öğrencinin gereksinimine uygun ipucu sunarken (model olma, fiziksel yardım, sözel ipucu)	5	4
Sınıf/ öğrenci paylaşımı	3	2
Öğrenciye uygun amaç seçimi	3	3
Öğretim yöntemi, sunuş şekli ile ilgili çalışmalar	4	-
Destek istendiğinde yardım etme	-	5
Materyal hazırlıkları ve uyarlama	3	1
Ders saati içindeki çalışmalar	2	1
Öğrencilerle iletişim kurma	1	-
BEP ve yıllık plan hazırlığı	-	2
Tüm çalışmalar	1	-

Tablo 9’da da görüldüğü üzere, özel eğitim ve branş öğretmenlerinin, branş dersleri içinde iş birliği yapma nedenleriyle ilgili on bir görüş elde edilmiştir. Hem özel eğitim hem de branş öğretmenlerinin görüşlerine bakılarak öğretmenlerin en çok, sınıf/ davranış yönetimi ($f=13$), belirli gün ve haftalar ile ilgili etkinlik veya program hazırlanması ($f=11$), öğrencinin gereksinimine uygun ipucu sunulması ($f=9$), öğrenciye uygun amaç seçimi ($f=6$) ve sınıf/ öğrenci paylaşımı ($f=5$) noktalarında iş birliği yapma ihtiyacı duyduğu belirlenmiştir. Sadece özel eğitim öğretmenlerinin beyan ettiği bir ifade olarak da destek istendiğinde yardım etme ($f=5$), bu kategori altında en çok verilen yanıtlardan olmuştur. Özel eğitim öğretmenlerinden biri, iş birliği yapma ihtiyacının sınıf/ davranış yönetimiyle olması ile ilgili “... özellikle davranış sorunlarının yaşandığı durumlarda biz müdahale etme durumumuz oluyor.”, bir diğeri ise “Sınıf kontrolünü tamamen size bırakıyor öğretmen. Çalışmasını kendi başına bireysel yapmak istiyor... Sınıfta var olan bir problem davranışta tabi ki biz durmuyoruz, direk öğrenciye müdahale ediyoruz veya o sorunu anında hemen çözmeye çalışıyoruz.” demiştir. Branş öğretmenlerinden biri ise bu konudaki görüşlerini “...sınıf yönetiminde oluyor çünkü onlar kendi sınıfları olduğu için sürekli

bütün gün onlarla birlikteler. Sınıf kontrolünü onlar daha, çocuklar öğretmenlerinin sözünü dinliyorlar.” şeklinde belirtirken bir başka branş öğretmeni “...problem davranış çıkaran çocuklar konusunda da tabi destek istiyoruz.” diyerek görüşlerini ifade etmişlerdir.

Belirli gün ve haftalarla ilgili iş birliği yapma ihtiyacı hissettiğini söyleyen özel eğitim ve branş öğretmenlerinin ifadeleri ise “...özellikle belirli gün ve haftalarda yine bana yardımcı olmalarını istediğimde yardımcı oluyorlar.”, “Mesela kendi otizm haftası, engelliler haftası onlarla ilgili o belirli gün ve haftalarda beraberiz.”, “Etkinlikler faaliyetler yapılıyor işte özellikle belirli gün ve haftalar olsun. Diğer bayramlar milli bayramlar gibi çıkartılacak programlarda iş birliği halinde çalışıyoruz. Etkinliklerin çıkartılmasında.” şeklinde olmuştur. Branş derslerinin işlenişi esnasında öğrencinin gereksinimine uygun ipucu sunarken iş birliği yapma ihtiyacı hissedilmesiyle ilgili bir özel eğitim öğretmeni “Sulu boya çalışmasında her bir öğrenci ile birebir çalışılması gerekli çünkü çocuklar özellikle bazı çocuklar çok fazla fiziksel yardıma ihtiyaç duyuyor. O zaman ne yapıyoruz çalışması gereken öğrencilerle birlikte ellerinden tutarak onlarla çalışıyoruz.” şeklinde görüşünü belirtirken, bir branş öğretmeni ise “Bir tarafta ben kolunu çocuğun doksan derece tekniği öğretiyorum. Ya da bir basketbolda potaya atış yaparken çocuğu öğretmeni arkadan tutuyor, ben eliyle birlikte atışı yaptırıyorum.” demiştir. Öğretmenler tarafından en çok ifade edilen iş birliği ihtiyacı hissedilen noktalardan biri olan amaç seçimi ve sınıf/ öğrenci paylaşımı ile ilgili olarak da öğretmenler, “Çocukların mesela akademik olarak çocuklarımızda renk bilmeyen öğrencimiz var. Renklerle ilgili çalışmalar yaparak desteklemeye çalışıyor.”, “...etkinliklere uygun olup olmadığını birlikte değerlendiriyoruz. ...ulaşamayacaklarımıza daha basit düzeyde temel düzeyde ayarlayarak o şekilde devam ediyoruz. Kazanımları ne şekilde verebiliriz bu konuda, konular nasıl seçilebilir veya daha farklı ne yapabilirim? Bunun üzerine daha çok...” ve “Sınıflar onar kişilik olduğu için sınıf mevcudu birebir eğitim veriyorum. Ama çoğu çocuğa yetişemiyorum bu birebir eğitimde. Buna da sınıf öğretmenlerini görevlendiriyorum.” şeklinde deneyim ve görüşlerini paylaşmışlardır. Öğretmenlerin görüşmeler esnasında iş birliği yapma ihtiyacı hissettikleri diğer alanlar ise materyal ve etkinliklerle ilgili hazırlık ve uyarlamalar yapma, ders saati içindeki çalışmalar, öğrencilerle iletişim kurma, bireyselleştirilmiş eğitim planı ve yıllık plan hazırlanmasıdır. Bir branş öğretmeni de “...tüm çalışmalarda iş birliği yapıyoruz.” diyerek konuyla ilgili iş birliği ihtiyacı hissettiği durumu özetlemiştir.

4.2. Özel Eğitim ve Branş Öğretmenleri Görüşlerine Göre İş Birliği Çalışmalarında Olması Gereken Özelliklere İlişkin Bulgular

Öğretmenlerin iş birliğinde olması gereken özelliklerle ilgili görüşleri paydaşlar arasında ve çalışmaya ait olması gereken özellikler şeklinde gruplandırılarak Tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 10

Öğretmenlerin İş Birliği Çalışmalarında Olması Gereken Özelliklere Dair Görüşleri

	Branş Öğretmenleri	Özel Eğitim Öğretmenleri
<i>Paydaşlar Arasında Olması Gereken Özellikler</i>		
Öğretmenler uzmanlık alanlarına göre birbirine yol gösterici olmalı	8	-
Öğretmenler doğru, saygılı ve sağlıklı bir iletişim kurabilmeli	-	5
Hoşgörü	2	2
Öğretmenler iş birliği yapmaya gönüllü olmalı	1	2
Öğretmenler birbirleriyle istişare edebilmeli	3	2
Öğretmenler arasında uyum olmalı	1	1
Öğretmenler birbiriyle anlaşabilmeli	-	1
Öğretmenler özel eğitim alanında çalışmayı istemeli	-	1
Öğretmenler önyargısız olmalı	1	1
Öğretmenler gelişime/yeni fikirlere açık olmalı	1	2
Öğretmenler arasında rol paylaşımı olmalı	3	1
Öğretmenler birbirlerinin uzmanlık alanlarına saygılı olmalı	2	-
Karar alma aşamasında her öğretmen aktif olmalı	1	-
Yıllık planlar birlikte oluşturulmalı	-	1
<i>Çalışmaya Ait Özellikler</i>		
Ortak bir amaç	2	2
Gerçekçi bir amacı olmalı	-	1
Öğrenci merkezli olmalı	1	4
Öğrenciye başarı duygusunu hissettirmeli	1	-
Ortam, zemin, materyal gibi çevresel unsurlar zengin ve uygun olmalı	1	-
Profesyonellikle yapılmalı	-	1
Multidisipliner olmalı	-	1
Sürdürülebilir olmalı	-	1
Planlama olmalı	-	1
İş birliği yapılan konuda başarılı olmak istenmeli	1	-

Tablo 10’da öğretmenlerin iş birliği çalışmalarında olması gereken özelliklere dair belirttikleri görüşlere yer verilmiştir. Bu alanda öğretmenlerin cevapları paydaşlar arasındaki özellikler ve çalışmaya ait özellikler olmak üzere iki grupta toplanmıştır. İş birliği çalışmalarında paydaşlar arasında olması gereken özelliklere dair bulgulara bakıldığında en göze çarpan bulgu, branş öğretmenlerinden gelen öğretmenler uzmanlık alanlarına göre birbirine yol gösterici olmalı ($f=8$) görüşü olmuştur. Bunun ardından hem özel eğitim hem de branş öğretmenlerinden gelen ortak görüşler, öğretmenler birbiriyle istişare edebilmeli ($f=5$), öğretmenler arasında hoşgörü olmalı ($f=4$), öğretmenler arasında rol paylaşımı olmalı ($f=4$), öğretmenler gelişime açık olmalı ($f=3$) ve öğretmenlerin iş birliği çalışmalarında gönüllü olarak bulunmaları gerektiği ($f=3$) dir. Özel eğitim öğretmenlerinin ortak olarak verdikleri yanıt ise öğretmenler doğru ve saygılı bir iletişim kurabilmeli ($f=5$) dir. İş birliğinde paydaşlar arasında olması gereken özellikler arasında yer alan bulgular arasında birbiriyle anlaşabilme, uyumlu olma, özel eğitim alanında çalışmaya istekli olma, birbirlerinin alanlarına saygılı olma, karar alma aşamasında her öğretmenin aktif olması ve yıllık planların birlikte oluşturulması yer almaktadır. Öğretmenlerin birbirlerine yol gösterici olmalarıyla ilgili olarak bazı öğretmen görüşleri şöyledir: *“Birlikte mesela ben burada tek başıma yapamayacağım şeyler oluyor. Hazırlıyorum etkinliği hepsine mesela ayrı ayrı vakit harcanması gerekiyor. Bir ders saati yeterli olmuyor... O konuda yardımcı destek alıyorum. Sağ olsun destek de veriyorlar. Bu şekilde etkinlik getirdiğim zaman dediğim gibi mesela belki de uymayacak bir şey olabiliyor. Bunun üzerinde değiştirip mesela bir şeyler yapabiliyoruz.”*. Bir diğer öğretmen *“...hani ben etkinliği biliyorum ama özel eğitimi çok fazla bilmiyorum. Ya da çocukları zamanla tanıyoruz hepsini tanımıyoruz falan. Ya da her çocuğun başka bir şeye ihtiyacı var farklı bir etkinliğe. O konularda tabi birlikte iş birliği yapmamız gerekiyor.”* derken başka bir branş öğretmeni de *“...özel eğitimde hiçbir bilgimiz olmadığı için özel eğitim öğretmenleri bize karşı biraz anlayışlı olmalılar. Bize yol göstermeliler. Hatta eğitmeliler de yani.”* şeklinde görüşlerini ifade etmişlerdir. Özel eğitim öğretmenlerinin iş birliğinde olması gereken özellikler ile ilgili ortak olarak verdikleri yanıt olan öğretmenler doğru, saygılı ve sağlıklı bir iletişim kurabilmeli ile ilgili olarak bir özel eğitim öğretmeni, *“...öğretmenlerimizle dediğim gibi ikili ilişkilerimiz ve çocuklarımızı tanıdıkları için, hani bazıları ön yargı ile yaklaşıyor ben bunun eğitimini almadım diye. Biz diyoruz ki biz birlikteyiz zaten size yardımcı olacağız.”* derken, bir başka özel eğitim öğretmeni de, *“iş*

birliđi iletiřim ile bařlar zaten. İletiřimin olmadıđı hiřbir yerde hiřbir řey yapamazsın diye dūřūnūrūm ben.” řeklinde gōrūřlerini bildirmiřtir. Ŗđretmenler birbirleriyle istiřare edebilmeli gōrūřūyle ilgili olarak bir branř Ŗđretmeni “...ben ritm Ŗđretirken mesela yani ben nasıl ritim Ŗđretilmesi gerektiđini mūzik Ŗđretmeni olduđum iřin bilirim. Ama o řocuđa nasıl Ŗđretmem gerektiđini sınıf Ŗđretmeni bilir Ŗzel eđitim Ŗđretmeni bilir. Yani bana diyebilir ki “ya Ŗyle Ŗđretme B., o řok karmařık olur. Daha basit Ŗđret.” demeli ki ben de faydalı olabileyim.” demiř, bir Ŗzel eđitim Ŗđretmeni ise bu konudaki gōrūřūnū “...sınıf Ŗđretmenin fikri sorulmalı, ki yani amacın vs. řocuđa uygun olup olmadıđına sınıf Ŗđretmeninin mutlaka fikri alınmalı.” sōzleriyle ifade etmiřtir. Ŗđretmenler, iř birliđi řalıřmalarında Ŗđretmenlerin gōnūllū olması gerektiđi ile ilgili, “Gōnūllūlūk bir kere řok Ŗnemli. O yūzden biz bir idare seřerken (branř dersine girecek olan Ŗđretmeni seřerken) ilk Ŗnce gōnūllūđū dikkate alıyoruz. Sırayla deđil yani mesela tek branřtan bir Ŗđretmen yıllarca alabiliyor bizi.”, iř birliđi řalıřmalarında rol paylařımı olması gerektiđi ile ilgili “Mesela ben boyama kısmını alıyorsam sınıf Ŗđretmenleri kesme ile ilgileniyor. Kolajı ben alıyorsam onlar desen oluřturmayı alıyor.” ve Ŗđretmenlerin iř birliđi řalıřmalarında geliřime aēık olmaları gōrūřlerini de “Onun dıřında bařka Ŗđretmen mesela kendini geliřtirmeye de aēık olmalı. Mesela resim Ŗđretmenimiz acaba ne yapmalıyım diye kadın oturup akřam arařtırmalar yapıyor. Bu benim iřin řok kıymetli.” řeklinde bildirmiřlerdir.

Ŗđretmenlerin iř birliđi řalıřmalarında olması gereken Ŗzelliklere dair gōrūřlerinin, řalıřmaya ait Ŗzellikler kategorisinde ortak amaē ($f=4$), gerēekēi bir amaē olmalı ($f=1$), Ŗđrenci merkezli olmalı ($f=5$), Ŗđrenciye bařarı duygusunu hissettirmeli, ortam, zemin, materyal gibi řevresel unsurlar zengin ve uygun olmalı, profesyonellikle yapılmalı, multidisipliner olmalı, sūrdūrūlebilir olmalı, planlama olmalı ve iř birliđi yapılan konuda bařarılı olmak istenmeli bulguları elde edilmiřtir. Ortak amaēla ilgili olarak Ŗđretmenler, “Gerēekēi amaēlar seēilmesiyle ilgili bir Ŗđretmen “... onun iřin de yapacađımız en iyi řey herhalde bireysel eđitim planları hazırlanırken Ŗđrencinin performansına gōre durumuna gōre en iyi iřte bařarabileceđi amaēı seēmek en Ŗnemlisi herhalde.” derken, Ŗđrenci merkezli olma ile ilgili “Ŗzellikle řocukların sosyal davranıřlarının geliřmesi, iletiřim becerilerinin geliřmesi yōnūnde řocukların kendilerini sosyal ortamlarda var etmesi boyutundaki tūm becerilerde iř birliđi olması gereken bir řey yani.” ifadelerini kullanmıřlardır. Ŗđrenciye bařarı duygusunu hissettirmeli gōrūřū “Bu řocuk nasıl uygular

o çalışmayı. Ona nasıl bir keyif verir uygularken. Onu paylaşmak isterim o çocukla... Yani en başında mutlu etmeli yani. Bu çocuk buraya geliyor bir şey başarma hevesi içinde olmalı.” sözleriyle ifade edilmiştir.

4.3. Özel Eğitim ve Branş Öğretmenleri Arasında Var Olan İş Birliği Çalışmalarının Özelliklerine İlişkin Bulgular

Özel eğitim ve branş öğretmenleri arasında var olan iş birliği çalışmalarının özellikleri ile ilgili bulgular iletişim, rol paylaşımı, karar alma, sorumluluk paylaşımı, çalışmalara ait dokümanlar ve iş birliğini sürdürme başlıkları altında derlenmiş ve Tablo 11’de verilmiştir.

Tablo 11

Öğretmenler Arasındaki İş Birliği Çalışmalarının Özellikleri

	Branş Öğretmenleri	Özel Eğitim Öğretmenleri
<i>İletişim</i>		
Açık fikirli/ yeni önerilere açık	7	2
Destekleyici/ cesaretlendirici iletişim	4	-
Olumlu	3	1
Saygılı	2	3
Keyifli/ esprili	1	-
Paylaşımçı	1	-
Etkin sözsüz iletişim unsurları mevcut	1	-
Ders başlangıç- bitişinde bilgi alışverişi yapılan bir iletişim	1	-
Ders saatleri dışında da devam eden bir iletişim	2	1
Sadece öğrenci ile ilgili diyalog halinde olunan bir iletişim	1	-
Müdahaleci olmayan bir iletişim	1	-
Sağlıklı/ iyi olması zorunlu bir iletişim	1	2
Birbirinden bir şey rica edecek kadar iyi bir iletişim	1	-
Birbirlerinin uzmanlık alanlarına saygılı bir iletişim	1	2
Mantıklı eleştirilere açık	-	1
İş birliği sağlayıcı	-	1
Öğrencilerin gelişimini destekleyici bir iletişim	-	1
Dinlemeye önem verilen bir iletişim	-	1
Ortak noktada buluşulan bir iletişim	-	1
Aktif iletişim	1	1

Tablo 11 (Devam)

Öğretmenler Arasındaki İş Birliği Çalışmalarının Özellikleri

<i>Rol Paylaşımı</i>		
Davranış kontrolü ve sınıf yönetimi konularında özel eğitim öğretmeni aktif olmakla birlikte, yöntem ve teknik, uzmanlık alanı ile ilgili sorumluluğu dahilinde branş öğretmeninin rolü daha baskın (özel eğitim öğretmeni yardımcı öğretmen rolünde)	7	3
Davranış kontrolü ve sınıf yönetimi konularında özel eğitim öğretmeni aktif, bu nedenle özel eğitim öğretmenin rolü daha baskın	1	3
Rol paylaşımı var	1	1
Rol paylaşımı eşit	3	-
<i>Karar Alma</i>		
Branş öğretmeni etkin	5	-
Özel eğitim öğretmeni etkin	-	1
Ortak karar alınır	6	3
İstişarede bulunulmakla birlikte son kararı vermede branş öğretmeni etkin	1	3
<i>Çalışmalara Ait Dokümanlar</i>		
Dönem içi / yıl sonu sergileri	2	2
Ders esnasında kaydedilen fotoğraf/ video	2	1
Öğrenci ürünleri/ ürün dosyaları	3	1
Yıl sonu faaliyet raporu	1	1
BEP/ BÖP/ günlük planlar/ yıllık planlar/ gelişim raporları	7	1
İzin dilekçesi	1	-
Ders sonunda özel eğitim öğretmenine bilgi verilir	1	-
İş birliği çalışmalarına dair doküman yok	4	1
<i>İş Birliğini Sürdürme</i>		
Ders süresince devam ediyor	2	-
Etkinlik/ çalışma süresince devam ediyor	1	1
Dönem sonuna dek devam ediyor	1	-
Yıl sonuna dek devam ediyor	5	5
Öğrenci amacı gerçekleştirene dek devam ediyor	-	1
Ders içindeki amaca göre iş birliği süresi değişkenlik gösteriyor	2	-

Öğretmenler arasındaki iş birliği çalışmalarının özelliklerine dair bulgular Tablo 11’de de görüldüğü üzere iletişim, rol paylaşımı, karar alma, çalışmalara ait dokümanlar ve iş birliğini sürdürme olarak beş başlık altında incelenmiştir.

4.3.1. Özel Eğitim ve Branş Öğretmenlerinin İş Birliği Çalışmalarındaki İletişim Özelliklerine Dair Bulgular

Özel eğitim ve branş öğretmenlerinin, iletişim kategorisi altında en çok verdikleri yanıtlar açık fikirli/ yeni önerilere açık ($f=9$), saygılı ($f=5$), destekleyici/ cesaretlendirici ($f=4$), olumlu ($f=4$), ders saatleri dışında da devam eden bir iletişim ($f=3$), sağlıklı olmak zorunda olan bir iletişim ($f=3$), ve birbirlerinin uzmanlık alanlarına saygılı iletişim ($f=3$) dir. Öğretmenlerin bu görüşlerinin yanında iş birliği çalışmalarındaki iletişimleriyle ilgili keyifli/ esprili, paylaşımcı, sözsüz iletişim unsurlarının etkin kullanıldığı, ders başlangıç-bitişinde bilgi alışverişi yapılan, sadece öğrenci ile ilgili diyalog halinde bulunulan, müdahaleci olmayan, birbirinden bir şey rica edecek kadar iyi bir iletişim, mantıklı eleştirilere açık, iş birliği sağlayıcı, öğrenci gelişimini destekleyici, dinlemeye önem verilen, ortak noktada buluşulan ve aktif bir iletişim gibi bulgular elde edilmiştir. Öğretmenlerden en çok gelen görüş olan açık fikirli/ yeni önerilere açık bulgusu ile ilgili olarak öğretmenler *“Artık öğretmenlerimizi de katmaya başladım. Artık bazı öğretmenlerimiz yaş itibarı ile çok ayrı ama onları bile derse katmaya başladım. Onlar bile koşmaya başladı onlar bile eğlenmeye başladı. Yani bir çok konuda değişiklik olabiliyor yani.”* ya da *“Paylaşma, bilgiye her şeye açıklar yani o konuda benim hiçbir problemim yok.”* şeklinde ifadelerde bulunmuşlardır. Destekleyici/ cesaretlendirici görüşü ile ilgili *“Gayet çok iyi destek oluyorlar bana. Hatta ben bazen böyle bir yapamıyorum ben herhalde burayı yapamıyorum diye düşünüyorum. Bir cesaretlendiriyorlar yapıyorsun şeklinde...”* ifadelerini kullanmıştır. Olumlu bir iletişim var diyen öğretmenlerden biri ise *“... olumlu, gayet iyi gayet memnunum.”* ifadesini kullanmıştır. Öğretmenlerin iş birliği çalışmaları içindeki iletişimlerinin olumlu olmasının zorunluluk olduğunu ifade eden öğretmenlerden biri *“Bizim iletişimimiz yani çok iyi olmak zorunda ve yardımcı olmak zorundayız. Çünkü kabulümüz için bir, en önce özel eğitim öğrencilerinin, bir kere okulda öğretmenlerin kabul etmesi gerekiyor ki öğrencilerine model olsunlar ya da yönlendirsinsinler. Diğer öğrenciler de bu öğretmenler de bu derse girebiliyor desinler.”* sözleriyle görüşlerini açıklamıştır. Birbirlerinin uzmanlık alanına saygılı bir iletişimden bahseden öğretmenlerin görüşleri ise *“...şimdiye kadar branş öğretmenlerimiz ile sorun yaşamadık veya bir çatışma olmadı. Ama dediğim gibi ben onların alanına saygı duyduğum, onlar benim alanıma saygı duyduğu müddetçe herhangi bir sorun yok.”* şeklinde olmuştur.

4.3.2. Özel Eğitim ve Branş Öğretmenlerinin İş Birliği Çalışmalarındaki Rol Paylaşımlarına Dair Bulgular

Öğretmenlerin iş birliği çalışmalarındaki rol paylaşımları ile ilgili bulgularda en fazla belirtilen görüşün, özel eğitim öğretmeni yardımcı öğretmen rolünde olduğu, davranış kontrolü ve sınıf yönetimi konularında özel eğitim öğretmeni aktif olmakla birlikte, yöntem ve teknik, uzmanlık alanı ile ilgili sorumluluğu dahilinde branş öğretmenin rolü daha baskın ($f=10$) olmuştur. Bunun ardından elde edilen bulgular ise davranış kontrolü ve sınıf yönetimi konularında özel eğitim öğretmeni aktif, bu nedenle özel eğitim öğretmenin rolü daha baskın ($f=4$), rol paylaşımı eşit ($f=3$) ve rol paylaşımı var ($f=2$) olmuştur. Aralarındaki iş birliği çalışmalarında uzmanlık alanı dahilinde branş öğretmenlerinin rolünün daha fazla olduğunu söyleyen branş öğretmeni *“Yani tabi ki sorumluluk sınıf öğretmenlerinden çok bizde, branş öğretmenlerinde daha çok. Branşla ilgili etkinliklerin sonucunu da biz daha iyi kestirebildiğimiz için... geri plandalar evet daha çok geri plandalar onlar. Daha çok gerek duyduğumuzda...”* şeklinde görüşlerini belirtmiştir. Aynı konuyla ilgili olarak bir özel eğitim öğretmeni ise *“Şimdi branş öğretmeni kendi uzmanlık alanı ile ilgili olan boyutuyla ilgili bir sorumluluğu var. Biz de yardımcı özellikle davranışları önleme noktasında yardımcı öğretmen rolündeyiz aslında. Yani dersin o andaki yürütülmesi konusunda uzman kişi kendisidir ben öyle görürüm öyle görmemiz gerekiyor. Uzman kişi odur ancak ben de oradaki rolüm de, evet yardımcı öğretmen olarak rolümü gerçekleştiririm.”* sözleriyle iş birliği çalışmalarında branş öğretmenlerinin daha baskın olduğunu ifade etmiştir. Branş derslerinde içinde bulundukları iş birliği çalışmalarında özel eğitim öğretmenin rolünün daha baskın olduğu görüşünde olan bir branş öğretmeni *“Sınıf öğretmenlerinin daha yüksek olduğunu düşünüyorum. Öğretmenlerimiz daha şey benden sorumluluk olarak.”* derken, bir özel eğitim öğretmeni de *“Yani şimdi teknik ve yöntem açısından tabi ki branş öğretmenlerine bırakıyoruz. Bizim alanımız olmadığı için bir müzik dersinin işlenişi ile ilgili ben öğretmenimin yaptığı çalışmalara sen niye bu çalışmayı aldın deme gibi bir şeyim yok. ... ama öğrenciyi tanıma, ona uygun davranma gibi şeylerde sınıf öğretmenlerinin belki sorumlulukları biraz daha fazla diyebilirim o anlamda...”* şeklinde görüş belirtmiştir. Branş derslerinin yürütülmesi esnasındaki iş birliği çalışmalarında rol paylaşımlarının eşit olduğunu belirten branş öğretmenlerinden biri *“Ben bu konuda çok destek alıyorum. Diğer türlü zaten cesaret*

edemezdim sanırım bu (özel eğitim sınıflarının) derslerini almayı. Bu branş dersini almayı özellikle özel eğitim dersini almak kimse istemiyor maalesef. Hani çünkü herkeste aynı şey var. Karşılık alamayınca motivasyon düşüyor. Bu yüzden ben onların bana destek vereceklerini bildiğim için, içerik üretmek ve davranış yönetimi anlamında da, rol paylaşımı olacağını bildiğim için rahatlıkla ben girerim derslerine diyorum.” şeklinde çalışmalarında rol paylaşımının eşit olduğunu belirtmiştir.

4.3.3. Özel Eğitim ve Branş Öğretmenlerinin İş Birliği Çalışmalarındaki Karar Alma Süreçlerine Dair Bulgular

Öğretmenlerin branş dersleri içinde yürütmüş oldukları iş birliği çalışmalarında karar alma süreçleri ile ilgili bulgulara bakıldığında en fazla görüş ortak karar alınır ($f=9$) olmuştur. Ardından elde edilen bulgular ise branş öğretmeni etkin ($f=5$), istişare edilir ancak son karar yine branş öğretmeninde olur ($f=4$), ve özel eğitim öğretmeni etkin ($f=1$) dir. Ortak karar alınır görüşünü bildiren özel eğitim öğretmenlerinden biri “*Karar alma sürecinde özellikle mesela ne yapalım beden eğitimi dersinde aldığımız zaman veya resim dersinde mesela resim dersi ile ilgili yapılan faaliyetler aynı zamanda ince motor becerilerini de kapsadığından dolayı onu mesela bizim okuma yazma dersine özellikle çizgi çalışmalarına katkı sağlayacağı boyutuyla yapılması gerektiğini mesela kendisine söyleyebilirim. Yani paralel gitmesi açısından o çizgi çalışmalarına o derse gelecek şekilde eğer programı yürütürse bize de katkı sağlamış olur. Ortak karar alırız yani...*” derken bir branş öğretmeni de “*Ben daha iyi olabilecekse onun fikirlerini soruyorum. Daha kolay, çocuğun daha kolay yapabileceği şeyler varsa biraz önce dediğiniz gibi onların fikirleri olduğunda hemen onu uygulamaya alıyorum. Yani birbirimizden tabi ki çok şey öğrenmeye açık bir konu.*” sözleriyle görüşlerini belirtmişlerdir. İş birliği çalışmalarında karar alma sürecinde branş öğretmeni etkindir diyen branş öğretmenlerinden biri ise bu konudaki görüşünü “*Yani tamamen ders bana ait olduğu için konuyu her şeyi ben belirliyorum.*” şeklinde belirtmiştir.

4.3.4. Özel Eğitim ve Branş Öğretmenlerinin İş Birliği Çalışmalarındaki Dokümanlarına Dair Bulgular

Öğretmenlerin iş birliği çalışmalarına dair dokümanlarıyla ilgili bulguların çoğunluğunu BEP/ BÖP/ günlük planlar/ yıllık planlar/ gelişim raporları ($f=8$) oluşturmaktadır. Bununla birlikte iş birliği çalışmalarına ait doküman yok ($f=5$), dönem içi / yıl sonu sergileri ($f=4$), öğrenci ürünleri/ ürün dosyaları ($f=4$), ders esnasında kaydedilen fotoğraf/ video ($f=3$), yıl sonu/ faaliyet raporu ($f=2$), izin dilekçesi ($f=1$), ders sonunda özel eğitim öğretmenine bilgi verilir ($f=1$) görüşleri de bulgular arasında yer almaktadır. Bu sonuçlara göre öğretmenlerin bahsettikleri iş birliği çalışmalarına dair yazılı belge bulunmamaktadır. Dokümanlarla ilgili olarak öğretmenlerden bazıları “*Yani genelde bizim günlük ve yıllık planlar dediğimiz dokümanlarımız var.*” , “*Yok yani öyle bizim çalışmalarımız bu konuda yani iş birliği adına yaptığımız çalışmaların hepsi afaki neden böyle bir hani bizim önümüze bir kağıt gelir. Bu kağıdı uyguluyoruz hocam demedikleri müddetçe yani bir evraka bağlı değilse bu iş birliği çalışması, biz bununla ilgili herhangi bir çalışmayı biz tamamen dersine girdiğimiz ya da bizim dersimize giren branş öğretmeniyle karşılıklı konuşarak yaparız.*”, “*Başka bir iş birliğine dayalı çünkü her şey birazcık daha soyut kaldığı için mesela derste yardım etme model olma fiziksel yardım konusunda bu tarz şeyler birazcık daha soyut kaldığı için hani somuta dayandırılmadığı için o yüzden herhangi bir belgemiz yok.*” şeklinde görüşlerini ifade etmişlerdir.

4.3.5. Özel Eğitim ve Branş Öğretmenlerinin İş Birliği Çalışmalarını Sürdürmelerine Dair Bulgular

Öğretmenlerin iş birliği çalışmalarındaki sürdürülebilirlik ile ilgili bulgular şu şekildedir; yıl sonuna dek devam ediyor ($f=10$), etkinlik/ çalışma süresince devam ediyor ($f=3$), ders sürecince devam ediyor ($f=2$), ders içindeki amaca göre değişkenlik gösteriyor ($f=2$), dönem sonuna dek devam ediyor ($f=1$), öğrenci amacı gerçekleştirene dek devam ediyor ($f=1$). Bu sonuçlara göre, öğretmenler arasındaki iş birliği çalışmaları ile bunları devam ettirdiklerini düşündükleri süreler birbiriyle uyuşmamaktadır. İş birliğinin yıl sonuna kadar devam ettiğini söyleyen öğretmenlerden biri “*her derste destek oluyoruz birbirimize. İş birliğimiz yıl sonuna kadar sürüyor.*” , etkinlik çalışma süresince devam ediyor diyen

öğretmenlerden biri “Çalışmayı bitirene kadar.”, ders süresince devam ediyor diyen öğretmenlerden biri “Ders bitene kadar. İş birliği sürekli devam ediyor.”, ders içindeki amaca göre değişkenlik gösteriyor diyen öğretmen “Değişebiliyor yani zamanlama biraz da konuya göre öğrencinin durumuna göre hani genellemek bence şey olabilir. Gerçekten bazen on beş yirmi dakika oluyor, bazen bir ders oluyor bazen hiç olamayabiliyor.” demiş ve öğrenci amacı gerçekleştirene dek devam ediyor diyen bir öğretmen ise “Çocuk bizim öğretmek istediğimiz ya da hocamızın yapmak istediği şeyi ne zaman kavarsa öğrenirse tabi ki ortadan iş birliği kalkıyor.” sözleriyle görüşlerini bildirmişlerdir.

4.4. Özel Eğitim ve Branş Öğretmenleri Arasındaki İş Birliği Çalışmalarının Sonuçlarına İlişkin Bulgular

Öğretmenler arasındaki iş birliği çalışmalarının sonuçları ile ilgili öğretmenler açısından, öğrenciler açısından ve veliler açısından olmak üzere üç çeşit bulgu elde edilmiştir. Elde edilen bu bulgular Tablo 12’de verilmiştir.

Tablo 12

Öğretmenler Arasındaki İş Birliği Çalışmalarının Sonuçları

	Branş Öğretmenleri	Özel Eğitim Öğretmenleri
Öğrenciler Açısından Sonuçlar		
Öğrencilerin başarı duygusunu tatmasını ve derse dair motivasyonlarının yükselmesini sağlıyor.	7	3
Öğrencilerin fiziksel gelişimlerine katkı sağlıyor.	4	1
Öğrencilerin belirlenen amaçlara ulaşmasını sağlıyor.	2	5
Öğrencilerin sosyal ve duygusal gelişimlerine katkı sağlıyor.	3	3
Öğrencilerin iletişim becerilerinin gelişimine katkı sağlıyor.	-	1
Öğrencilerin günlük yaşam becerilerinin gelişimine katkı sağlıyor.	2	1
Ortaya çıkan ürünlerin kalitesini artırıyor.	1	1

Tablo 12 (Devam)

Öğretmenler Arasındaki İş Birliği Çalışmalarının Sonuçları

Öğrencilerin kendilerini farklı ortamlarda ifade edebilmesine olanak sağlıyor.	-	2
Öğrencilerin sosyal kabulünün artmasına katkı sağlıyor.	-	1
İki öğretmenin bir arada bulunması öğrenci dikkatini dağıtabiliyor.	2	-
<i>Öğretmenler Açısından Sonuçlar</i>		
Destek almak öğretmenlerin sınıf içinde rahatlamasını sağlıyor.	5	1
Öğretmenlerin farklı branşlarla çalışmaları farklı bir bakış açısı kazandırıyor/ yapılan işin kalitesini artırıyor.	3	2
Öğretmenler arasında öğrenci paylaştırılarak iş birliği yapılması dersin işlenişini kolaylaştırıyor.	2	-
Mesleki tatmin duygusuna katkı sağlıyor.	-	1
<i>Veliler Açısından Sonuçlar</i>		
Veli motivasyonunun artmasına katkı sağlıyor	-	1

Tablo 12’de öğretmenler arasındaki iş birliği çalışmalarının sonuçları ile ilgili bulgular verilmiştir. Bu bölümde elde edilen sonuçlar öğrenciler açısından, öğretmenler açısından ve veliler açısından olmak üzere üç kategoride toplanmıştır. Öğretmenlerin branş derslerindeki iş birliği çalışmalarında öğrenciler açısından elde ettikleri sonuçlarla ilgili bulgular, öğrencilerin başarı duygusunu tatmasını ve derse dair motivasyonlarının yükselmesini sağlıyor ($f=10$), öğrencilerin fiziksel gelişimlerine katkı sağlıyor ($f=5$), öğrencilerin belirlenen amaçlara ulaşmasını sağlıyor ($f=7$), öğrencilerin sosyal ve duygusal gelişimlerine katkı sağlıyor ($f=6$), öğrencilerin iletişim becerilerinin gelişimine katkı sağlıyor ($f=1$), öğrencilerin günlük yaşam becerilerinin gelişimine katkı sağlıyor ($f=3$), ortaya çıkan ürünlerin kalitesini artırıyor ($f=2$), öğrencilerin kendilerini farklı ortamlarda ifade edebilmesine olanak sağlıyor ($f=2$), öğrencilerin sosyal kabulünün artmasına katkı sağlıyor ($f=1$), iki öğretmenin bir arada bulunması öğrenci dikkatini dağıtabiliyor ($f=2$) şeklindedir. Bu sonuçlar branş derslerinde öğretmenler arasında olan iş birliği çalışmalarının öğrencilerin akademik, duygusal, sosyal- duygusal gelişimlerine katkı sağladığını ve branş derslerine dair motivasyonlarının yükseldiğini göstermektedir.

Konuyla ilgili olarak öğretmenler “*Evet tabi mesela o iş birliklerinin sonucunda, bazı çocuklar beni çok hayrete düşürüyorlar, şöyle dışarıdan baktığın zaman bu çocuk hiçbir şey yapamaz dediğin çocuk derse katılmıyordur dediğin bir çocuk kesinlikle müzik dersinde en iyi öğrenci olabiliyor.*”, “*Çocuğun birçok günlük hayattaki mesela becerisine de katkı sağlamış olduk. Kapı açma çocuğun 12. sınıf olmasına rağmen çocuk iki haftadır mesela öğrendi. İki haftadır daha yeni yeni kapı açmayı öğrendi. Ne oldu? Çocuk sosyalleşti mesela. Sessiz köşede oturan çocuk bana sarılmaya gülmeye derse katılmaya başladı.*” şeklinde görüşlerini bildirmişlerdir.

Öğretmenlerin branş derslerindeki iş birliği çalışmalarında elde ettikleri sonuçların öğretmenler açısından olan bulguları ise destek almak öğretmenlerin sınıf içinde rahatlamasını sağlıyor ($f=6$), öğretmenlerin farklı branşlarla çalışmaları farklı bir bakış açısı kazandırıyor/ yapılan işin kalitesini artırıyor ($f=5$), öğretmenler arasında öğrenci paylaştırılarak iş birliği yapılması dersin işlenişini kolaylaştırıyor ($f=2$), mesleki tatmin duygusuna katkı sağlıyor ($f=1$) şeklinde iken veliler açısından elde edilen sonuç ise veli motivasyonunun artmasına katkı sağlıyor ($f=1$) şeklindedir. Destek almak sınıf içinde öğretmeni rahatlatıyor diyen öğretmenler “*Onlarla yaptığımızda çoğu zaman daha kolay geçiyor.*” Ya da “*O iki ders onlar için de bir soluklanma oluyor öğretmenlerimiz için de. Hani birinin onlara yardımcı olması adına...*” şeklinde görüşlerini belirtmişlerdir. Farklı branşlarla çalışmak farklı bir bakış açısı kazandırıyor diyen öğretmenlerden biri “*Yani branş öğretmenlerinin girmesi bizim için avantaj. Çünkü dediğim gibi teknik ve yöntem açısından bir de aldıkları eğitim açısından hani biz aldığımız eğitimde sınırlı branş dersleri ile ilgili... Hani görsel sanatlar, müzik dersi alıyoruz ama biz bir enstrüman nasıl çalınır bununla ilgili becerimiz yok kısıtlı ya da işte ne biliyim beden eğitimi ile ilgili alıyoruz ama işte hangi kas hangi şey hangi hareketle çalışır onları ona yönelik branşa yönelik aldıkları için onlar ince ayrıntılarına kadar biliyorlar.*” sözleriyle görüşünü belirtmiştir. Veliler açısından elde edilen sonuç ile ilgili de bir öğretmen “*Hem de velilerimizi mutlu ediyor bizi mutlu ediyor. O iş birliğinin yarattığı o ürünü görmek bizi çok mutlu ediyor.*” şeklinde görüşünü bildirmiştir.

4.5. Özel Eğitim ve Branş Öğretmenleri Arasındaki İş Birliği Çalışmaları Sonuçlarının İyileştirilmesi İçin Önerilerine İlişkin Bulgular

Tablo 13'te öğretmenlerin branş derslerindeki iş birliği çalışmalarının sonuçlarının iyileştirilmesi için geliştirdikleri öneriler yer almaktadır.

Tablo 13

Öğretmenlerin Branş Derslerindeki İş Birliği Çalışmaları Sonuçlarının İyileştirilmesi İçin Önerileri

	Branş Öğretmenleri	Özel Eğitim Öğretmenleri
Öğretmenlere özel eğitim okullarında çalışmaya başlamadan önce, öğrencilerin engel türü ve derecesi, öğrencilerle iletişim kurma, branşını özel eğitime nasıl uyarlayacağı vb. konularla ilgili bilgilendirme/ kurs/ hizmet içi eğitim verilmeli.	4	3
Her bir branş için uygun ve zengin materyal ve sınıf/ spor salonu/ atölye desteği sağlanmalı.	4	3
Öğretmenler arasındaki dialog iyi/ uyumlu olmalı.	1	1
Hizmet öncesi dönemde öğretmen adaylarına daha fazla tecrübe sağlanmalı.	2	2
Özel eğitim öğretmenleri sosyal ve kuvvetli bir iletişim gücüne sahip olmalı.	-	1
Özel eğitim öğretmenleri mevzuatı çok iyi bilmeli.	-	1
Özel eğitim öğretmenlerinin hayat enerjisinin yükselmesi, iş birliği sonuçlarını olumlu yönde etkiler.	1	-
Branş derslerinin saatleri arttırılmalı.	1	-
Branş dersleri günün son saatlerine değil, öğrenci dikkatinin yüksek olduğu ders saatlerine konulmalı.	1	-
Öğretmenin kendisine, bilgisinin olmadığı diğer branşla ilgili teorik bilgilendirme, destek çalışmaları verilebilir.	1	1
Seminer dönemi vb zaman aralıklarında öğretmenler, öğrencilerle ve öğrenci özellikleri ile ilgili tecrübelerini paylaşabilir.	2	-
Hizmet öncesi dönemde, öğretmen adaylarına staj dönemlerinde özel eğitim ile ilgili deneyim sağlanmalı.	1	-
Özel eğitim öğretmeni adaylarına, branş dersleri ile ilgili daha ayrıntılı bilgi sağlanmalı.	1	-
İş birliği çalışmaları ev/ aile ortamına aktarılabilir.	1	-
Tüm branş öğretmenleri koordineli olarak çalışmalı.	1	-
Sınıf mevcutları iyileştirilmeli.	1	-
Özel eğitim öğretmenleri branş öğretmenlerine daha fazla yardım etmeli.	1	-

Tablo 13 (Devam)

Öğretmenlerin Branş Derslerindeki İş Birliği Çalışmaları Sonuçlarının İyileştirilmesi İçin Önerileri

Özel eğitim öğretmenleri, etkinlik çeşitlendirme gibi alanlarda branş öğretmenine daha çok fikir vermeli.	1	-
Öğretmenlerin nöbet/ dinlenme süreleri uygun şekilde ayarlanmalı.	-	1
MEB tarafından branş öğretmenlerinin özel eğitim sınıflarında derse girmesi teşvik edilmeli.	-	1
Öğrenci düzeylerinin iyileşmesi iş birliği sonuçlarını olumlu yönde etkiler.	-	1

Özel eğitim ve branş öğretmenlerinin, branş derslerinde yürüttükleri iş birliği çalışmalarının sonuçlarının iyileştirilmesi için önerileri ile ilgili bulgulara bakıldığında, en fazla belirtilen ve ortak olan görüşlerin öğretmenlere özel eğitim okullarında çalışmaya başlamadan önce, öğrencilerin engel türü ve derecesi, öğrencilerle iletişim kurma, branşını özel eğitime nasıl uyarlayacağı vb. konularla ilgili bilgilendirme/ kurs/ hizmet içi eğitim verilmeli ($f=7$) ve her bir branş için uygun ve zengin materyal ve sınıf/ spor salonu/ atölye desteği sağlanmalı ($f=7$) bulguları olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara göre özel eğitim okul ve sınıflarında çalışan branş ve özel eğitim öğretmenlerinin, birlikte çalışma durumları gözetilmeli ve bu doğrultuda bilgilendirme, kurs ya da hizmetiçi eğitim almaları gerekmektedir. Hem branş hem de özel eğitim öğretmenlerinden elde edilen, öğretmenlere çeşitli konularla ilgili bilgilendirme/ kurs/ hizmet içi eğitim verilmesi görüşüyle ilgili olarak bir özel eğitim öğretmeni “Onların eksik olduğu tarafları bence özel eğitime uyarlamada biraz sıkıntıları var. Yeni başlayanlar için diyebilirim ama işte beş altı yıl çalışan bir öğretmen onu da aşmış oluyor. Yalnız bunları işte belki de bakanlığın buraya gelmeden önce takviye yapması gerekiyor. Eğer ki buraya bir beden eğitimi öğretmeni atamayı düşünüyorsa, daha önce böyle bir sınıfta çalışmamışsa bence özel eğitimle ilgili, öğrencilerin en azından özellikleri ile bilgilendirilmesi gerekiyor.” demiş, bir diğer özel eğitim öğretmeni “Özel alt sınıfta çalışan öğretmenlere iş birlikli çalışan öğretmenlere bir seminere ama etkili, az sayıda olacak ama etkili birebir eğitim yapabilecekleri akademik olarak bir personelden yani. Gerçekten üst düzeyde bir eğitim almaları gerektiğini düşünüyorum. Branş öğretmenleri ve özel eğitimciler, bir arada. İş birliği halinde olacak bütün elemanların bir arada akademik bir yolla ciddi bir eğitimden geçmeleri gerektiğini düşünüyorum ben.” derken bir branş öğretmeni bu konu ile ilgili görüşünü “Kesinlikle

branş öğretmenleri özel eğitim kursu almalılar. ...yani çocuklarla etkileşim nasıl olmalı? Hani öğretmen bunu öğrenmeli, bunu bilmeli. Otistik bir çocuğa nasıl yaklaşmalı down'luya nasıl yaklaşmalı işte atıyorum diğer o zihinsel engelli çocuklara nasıl yaklaşması gerektiğini bilmeli ve dersinde neler yapılmalı, hangi konuları işlemeli, ne öğretmeli... Bunları öğrenmeli kursta. Kesinlikle yani en önemli şey bu bence...” derken başka bir branş öğretmeni de “Ben mesela özel eğitim semineri almak isterdim bu resim branşım olaraktan. Özel eğitim öğretmenliği şeyleri var branş değişikliğinde ama resim adı altında çocuklara uygulamada ben onda çok zorluk çektim...” sözleriyle belirtmişlerdir. Her bir branş için uygun ve zengin materyal ve sınıf/ spor salonu/ atölye desteği sağlanmalı bulgusuyla ilgili olarak ise bir branş öğretmeni “Mesela atölye ortamları daha iyileştirilip iki saat üst üste olup böyle çamur kil o tür çalışmalar yapılabilir. ...yani daha böyle kendilerini verebilecekleri yaratıcılık olarak da ya da kendilerini ifade edebilecekleri özgürce çalışabilecekleri ortam olabilir. Yani hep biz diyoruz ya şurayı kes burayı yapıştır şu renk boya. ..bir şekilde sınırlandırmış oluyoruz.” derken bir özel eğitim öğretmeni de “Ben okulun fiziki koşullarından bahsetmek istiyorum. Şimdi branş derslerinde branş öğretmenlerimizle biz ortak sınıf kullanıyoruz. Yani branş öğretmeni elinde malzemelerle sınıftan sınıfa geziyor. Siz burada akademik bir çalışma yapacaksınız branş öğretmeni gittikten sonra. Ama onu yapabilmeniz için şuraları bir derleyip toparlamanız gerekiyor. Sınıfta her zaman bir dağınıklık var. branş öğretmeni de ister istemez sürekli oradan oraya taşınmak zorunda eşyaların bir kısmı burada bir kısmı orada. O da dağılıyor. ...bunların hepsi bir zaman kaybı, bir enerji kaybı aynı zamanda. Bunlar her iki tarafı da olumsuz etkiliyor.” sözleriyle görüşlerini belirtmişlerdir.

Öğretmen görüşmelerinden elde edilen diğer bir bulgu olan hizmet öncesi dönemde öğretmen adaylarının daha fazla tecrübe edinmesi (f=4) ile ilgili olarak ise bir özel eğitim öğretmeni “Bu biraz daha şeyle ilgili, yani üniversitede branş öğretmeni ne kadar özel eğitim eğitimi almış? Bununla ilgili ne kadar staj yaptığı dönemde engelli çocuklarla yetersiz çocuklarla karşılaşmış? Veya bunun için ne gibi tedbirler alabilmiş yani birden bire geliyor burada görüyor ondan dolayı bazı ufak tefek çatışmalar oluyor zaman zaman... Mesela çocuk olumsuz davranış olunca bizim oluyor, olumlu davranış olunca onların oluyor mesela.” sözlerini sarfederken bir branş öğretmeni de “...üniversitede de, normal okulların eğitimi var bir de özel eğitim okulları var. Mesela üçüncü sınıfta hani staja gitmeye başlıyoruz ya ikide üçte dörtte, yani stajlar böyle olabilir.” ifadeleriyle konu

hakkındaki görüşlerini belirtmiştir. Öğretmenlerin iş birliği sonuçlarının iyileştirilmesiyle ilgili önerilerinden elde edilen diğer bulgular ise öğretmenler arasındaki dialog iyi/ uyumlu olmalı, özel eğitim öğretmenleri sosyal ve kuvvetli bir iletişim gücüne sahip olmalı, özel eğitim öğretmenleri mevzuatı çok iyi bilmeli, özel eğitim öğretmenlerinin hayat enerjisinin yüksek olmalı, branş derslerinin saatleri arttırılmalı, branş dersleri günün son saatlerine değil, öğrenci dikkatinin yüksek olduğu ders saatlerine konulmalı, öğretmenin kendisine, bilgisinin olmadığı diğer branşla ilgili teorik bilgilendirme, destek çalışmaları verilmeli, seminer dönemi vb zaman aralıklarında öğretmenler, öğrencilerle ve öğrenci özellikleri ile ilgili tecrübelerini paylaşabilir, hizmet öncesi dönemde, öğretmen adaylarına staj dönemlerinde özel eğitim ile ilgili deneyim sağlanmalı, özel eğitim öğretmeni adaylarına, branş dersleri ile ilgili daha ayrıntılı bilgi sağlanmalı, iş birliği çalışmaları ev/ aile ortamına aktarılabilir, tüm branş öğretmenleri koordineli olarak çalışmalı, sınıf mevcutları iyileştirilmeli, özel eğitim öğretmenleri branş öğretmenlerine daha fazla yardım etmeli, özel eğitim öğretmenleri, etkinlik çeşitlendirme gibi alanlarda branş öğretmenine daha çok fikir vermeli, öğretmenlerin nöbet/ dinlenme süreleri uygun şekilde ayarlanmalı, MEB tarafından branş öğretmenlerinin özel eğitim sınıflarında derse girmesi teşvik edilmeli ve öğrenci düzeylerinin iyileşmesi iş birliği sonuçlarını olumlu yönde etkiler şeklindedir.

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç ve Tartışma

Bu çalışmada özel eğitim okul ve sınıflarında çalışan özel eğitim ve görsel sanatlar, beden eğitimi, müzik ve din kültürü branş öğretmenleri arasındaki iş birliği çalışmalarının incelenmesi hedeflenmiştir. Araştırma grubuna dahil olan özel eğitim öğretmenleri ve onlarla birlikte çalışan branş öğretmenleri ile görüşmeler yapılmış ve öğretmenler arasındaki iş birliği çalışmalarının özellikleri ortaya konulmuştur. Öğretmen görüşlerinden elde edilen bulgular, alan yazın çerçevesinde aşağıda tartışılmıştır.

Özel eğitim okullarında ve özel eğitim sınıflarında çalışan özel eğitim sınıf öğretmenleri ve aynı öğretmenlerle çalışan görsel sanatlar, beden eğitimi, müzik ve din kültürü öğretmenlerinin görüşleri incelendiğinde, branş dersleri içinde öğretmenler arasında iş birliği olduğu sonucu elde edilmiştir. Alanyazında yapılan araştırmalara bakıldığında, Özsoy'un 2019 yılında özel eğitim öğretmenlerinin müdürlerle, diğer öğretmenlerle ve ailelerle olan iş birliği düzeylerini belirlemeyi hedeflediği araştırmasının bulguları ile benzerlik göstermektedir. Bununla birlikte öğretmen görüşleri Açıkgöz ve arkadaşlarının (2018) yaptığı araştırma bulgularıyla farklılık göstermekte olup, bunun öğretmenlerin iş birliği kavramı algılarından kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Nitekim öğretmenlere yöneltilen “Hangi konularda iş birliği yapma ihtiyacı hissediyorsunuz?” sorusunun yanıtları incelendiğinde, özel eğitim ve branş öğretmenlerinin iş birliği algıları daha net ortaya konulabilmektedir. Öğretmenler kendilerine yöneltilen bu soruya sınıf ve davranış yönetiminde destek alma, belirli gün ve haftalarda yardımlaşma ve öğrencilerin gereksinimine uygun ipucu sunarken yardımlaşma cevaplarını vermişlerdir. Öğretmenlerin

bu yanıtları aralarındaki çalışmaların bazılarının iş birliği içinde yapıldığını gösterse de, öğretmenlerin iş birliği tanımı algılarının tam olarak yerleşmediğini göstermektedir (Pellegrino, Weiss & Regan, 2015; Welch, 1998). İş birliği içinde karakterize edilen ortak bir amaç ve etkileşimli bir süreç bulunmalı (Roberts & Bradley, 1991) ve öğretmenlerin her biri bu amaçlarla ilgili planlama ve karar alma sürecinde eşit şekilde rol almalıdır. Aksi halde iş birliği, iş bölümü yapmak ya da birlikte çalışmak gibi farklı anlamlar yerine kullanılan bir kavram olarak karşımıza çıkabilmektedir (Fullan, 1992; Friend & Cook, 2010). Bu araştırma bulguları sonucunda öğretmenlerin farklı disiplinlerdeki meslektaşlarıyla iş birliği için yapı taşlarının neler olduğunu bilmelerinin, iş birliği algısının doğru olarak yerleşmesi ve uygulanması açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

Branş derslerinin yürütülmesinde, özel eğitim ve branş öğretmenlerine yöneltilen “İş birliği ile yürüttüğünüz çalışmalar nelerdir?” sorusuna üç özel eğitim öğretmeni ve iki branş öğretmeninden iş birliği yok yanıtı alınmıştır. Bu bulgu Açıköz ve diğerlerinin 2018 yılında yaptıkları araştırma sonucuyla benzerlik gösterse de, alanyazında iş birliği olmamasının sebepleriyle ilgili çok fazla araştırma bulunamamıştır. Öğretmenlerin verdikleri bu yanıtlarda iş birliği olmamasının nedenleri incelendiğinde, hem branş hem de özel eğitim öğretmenleri ortak olarak öğretmenlerin alana müdahale algılarının olduğunu ve iş birliği için uygun zemin olmadığını belirtmişlerdir. Öğretmenler buna ek olarak özel eğitim alanında yeni çalışmaya başlamış olmanın, branş öğretmenlerinin özel gereksinimli öğrencilere yönelik tutumlarının, öğretmen sayısının ihtiyacı karşılamamasının ve kendi kendine işleri yürütebiliyor olmanın, branş derslerinde iş birliği olmamasının nedenleri arasında olduğunu belirtmişlerdir. Alan yazında yapılmış daha önceki çalışmalara bakıldığında, öğretmenler arasında iş birliği oluşmama nedenleri benzerlik göstermektedir (Pehlivan, Dönmez, Yaşat, 2005; Başaran, 2001; Cerit, 2009; Damasco, 2013). Tüm bu bulgular, öğretmenlerin iş birliğinin temel özelliklerini, bir araç ya da yöntem olarak kullanılabileceğini bilmelerinin önemini göstermektedir. Bunun yanında okullardaki öğretmen sayılarının, öğrencilerin ihtiyacını karşılayacak şekilde belirlenmesinin, branş öğretmenlerinin özel gereksinimli öğrencilere olan tutumlarının iyileştirilmesinin iş birliği çalışmaları açısından oldukça önemli olduğu görülmektedir.

Özel eğitim ve branş öğretmenleri görüşlerine göre iş birliği çalışmalarında olması gereken özelliklerden paydaşlar arasında ve çalışmaya ait arasında olması gereken özelliklere

bakıldığında öğretmenlerin uzmanlık alanlarına göre birbirine yol gösterici olması gerektiği, iş birliğinin ortak karar, ortak amaç, rol paylaşımı, etkili iletişim gönüllülük ilkelerini barındırması gerektiği, öğrenci merkezli olması gerektiği sonucuna varılmıştır. Elde edilen bu sonuçlar alanyazında yapılan çalışmalarla benzerlik göstererek iş birliğinde olması gereken özelliklerin bazılarını içerdiği görülmektedir (Friend & Cook, 2010; Johnson & Johnson, 2000; Bondy, 1995; Turner, 2017; Damore & Murray, 2009). Öğretmen görüşleri sonuçlarında frekans olarak istenen seviyede olmasa da iş birliği ilkelerinden sürdürülebilirlik, ölçüt (gerekçe) gibi görüşler de sonuçlar arasında mevcuttur. Ortak sorumluluk, hesap verilebilirlik gibi iş birliği içinde yer alması gereken bazı ilkeler ise öğretmenlerden alınan cevaplar arasında yer almamaktadır. Özel eğitim ve branş öğretmenlerinin muhtemel bir iş birliğinde bulunması gereken özelliklere ilişkin algılarının geliştirilmesinin, içinde bulundukları ya da bulunacakları gerçek iş birliği çalışmalarının özünü kavrayabilmeleri ve beklenti ve davranışlarını bu doğrultuda yönlendirebilmeleri açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

Özel eğitim ve branş öğretmenleri arasında halihazırdaki iş birliği çalışmalarının özelliklerine bakıldığında ise iletişim, rol paylaşımı, hesap verilebilirlik ve sürdürülebilirlik özellikleri bakımından, literatürde karşımıza çıkan iş birliği özelliklerinin bu çalışmalarda yer almadığı görülmüştür (Açıkgöz vd., 2018; Cook & Friend, 2010; Turner, 2017; Pellegrino, Weiss & Regan, 2015, Damore & Murray, 2009). Öğretmenlerin birbirleriyle aynı sınıfta bulunduğu süre içerisindeki iletişimlerini iş birliği çatısı altında değerlendirmeleri yine iş birliği algısının farklılaştığını düşündürmektedir. Nitekim aralarındaki iletişim etkili iletişim öğelerinin tamamını barındırmamakla birlikte, açık görüşlü bir iletişim olduğu sonucuna ulaşılmasına rağmen, öğretmenlerin iş birliği çalışmalarında ortak karar özelliğinin ve rol paylaşımları olmamasındaki nedenin, birbirlerinin alanına müdahalede bulunuyor olma algısı olduğu düşünülmektedir. Yine benzer şekilde, öğretmenlerin muhtemel iş birliği çalışmalarında neler olmalı sorusuna verdikleri yanıtlarla örtüşen tek bulgu ortak karar ilkesinde yer almıştır. Bunun dışında kalan özelliklere bakıldığında öğretmenlerin iş birliğinde olmasını istedikleri özellikler ile var olan çalışmalarının özellikleri birbiriyle örtüşmemektedir.

Özel eğitim ve branş öğretmenleri arasındaki iş birliği çalışmalarının sonuçları ile ilgili elde edilen sonuçlarda öğrencilerin başarı duygusunu tattıkları ve derse dair motivasyonlarının yükseldiği ve akademik, sosyal-duygusal, iletişim ve günlük yaşam

becerileri gibi alanlarda gelişim gösterdikleri sonuçları belirlenmiştir. Öğretmenlerin aralarında iş birliği olarak tanımladığı çalışmalara bakıldığında ortaya çıkan bu sonuçlar verilen yanıtların kendi içinde tutarlı olduğunu gösterebilir. Alan yazında bu konuyla ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında ise (Goddard, Goddard & Tschannen-Moran, 2007; Turner, 2017; Güven, 2011; McCord & Watts, 2006; Wright & Kersner, 2004) yine öğretmenler arasındaki iş birliği çalışmalarının öğrenciler üzerinde olumlu çıktıları olduğu sonucu benzerlik göstermektedir. Öğretmenlerin iş birliği çalışmalarından elde ettikleri sonuçların kendileri açısından olan sonuçlarına bakıldığında ise öğretmenlerin sınıf içinde rahatlamasını sağlıyor olduğu ve öğretmenlerin farklı branşlar açısından kendilerini geliştirmesini sağlıyor olduğu sonucuna varılmıştır. Bu sonuçlar alan yazındaki çalışmalarla benzer özellikler göstermekte olup (Gürgür, 2005; Wright & Kersner, 2004; Vuran, Bozkuş-Genç ve Sani-Bozkurt, 2017; Johnson & Johnson, 2000) öğretmenler arasında öğrenci paylaşımı yapılması ve bu şekilde dersin işlenişinin kolaylaşıyor olması sonucu iş birliği çalışmalarından elde edilmesi beklenen bir sonuç olmayıp, iş birliği kavramı algısıyla ilgili olarak bu sorunun yanıtları arasında verildiği düşünülmekte ve Pellegrino, Weiss ve Regan'ın (2015) araştırmasıyla oldukça benzer bir bulgu göstermektedir. Öğretmenler arasındaki iş birliğinin sonuçlarının veliler açısından elde edilen bulgusu ise, bu iş birliği çalışmalarının dolaylı sonucu olarak ele alınabilir.

Özel eğitim ve branş öğretmenlerinin branş derslerindeki iş birliği çalışmalarından elde ettikleri sonuçların iyileştirilmesi için önerilerinden elde edilen sonuçların en önemlileri, öğretmenlerin bilgilendirme/ kurs/ hizmet içi eğitim almaları gerektiği ve her branş için materyal ve ortam düzenlemelerinin yapılması ve çevresel koşulların zenginleştirilmesidir. Bu sonuçların önemli olmasının sebeplerinden biri de hem branş hem de özel eğitim öğretmenleri tarafından birbirine yakın frekansta belirtilmiş olmasıdır. Öğretmenlerin hizmetiçi eğitim/ kurs ya da bilgilendirme ile ilgili sonuçlar alanyazındaki araştırmalarla benzerlik göstermektedir (Sivrikaya & Yıkıms, 2016; Demirel & Budak, 2003). Bu noktada özel eğitim öğrencilerinin ve ortamlarının, branş öğretmenleri için tamamen neredeyse tamamen yabancı bir olgu olduğu görülmektedir. Branş öğretmenlerinin öğrencilerin engel türü ve derecesi, öğrencilerle iletişim kurma, kendi branşı ile ilgili bilgi ve uygulamalarını özel eğitime nasıl uyarlaması gerektiği ile ilgili sonuçlar iş birliğinde paydaşların kendilerini geliştirmesi ile ilişkilendirilebilir (Ripley, 1997). Ancak iş birliğinin bir sorunu çözmede kullanılabilecek bir yöntem olabileceği ve özel eğitim

ortamlarında öğrenci merkezli bir çalışma olacağı düşünülürse, bu denli bir eğitimin öğretmenlerin özel eğitim ortamlarına girmesinden önce yapılmasının; iş birliği içinde bulunan her iki öğretmenin de iş bölümü yapmak, iş yükü paylaşımı yapmak yerine, rol paylaşımında bulunabilmesi ve iş birliğinin esasına uygun şekilde bir çalışma yürütülebilmesi için daha faydalı olacağı düşünülmektedir. Her bir branş için materyal ve ortam düzenlemelerinin yapılması gerektiği sonucu da yine öğretmenler arasındaki iş birliği çalışmalarının iyileştirilmesi için alanyazındaki çalışmalarla benzerlik göstermektedir (Aslan, Özbey, Özgüç & Cihan, 2014; Sivrikaya & Yıkılmış, 2016).

Sonuç olarak araştırmada elde edilen bulgular özel eğitim ve branş öğretmenleri arasında iş birliği olduğunu gösterse de, öğretmenlerin yanıtları derinlemesine ve literatür çerçevesinde incelendiğinde, öğretmenler arasındaki branş dersleri içinde yürütülen bu çalışmaların iş birliği içinde yapılmadığı görülmektedir. Bu durumun öğretmenlerin iş birliği algısından kaynaklandığı düşünülmektedir. Branş derslerinin yürütülmesinde branş ya da özel eğitim öğretmeniyle aralarında iş birliği olmayan öğretmenlerin, alanına müdahale ediyor/ ediliyor olma durumuna maruz kalmak istemedikleri, özel eğitim ortamında yeterince tecrübe edinmemiş oldukları ve okullardaki branş öğretmenleri sayısının öğrenci ihtiyacını karşılamadığı ve her özel eğitim sınıfının branş derslerinin branş ders öğretmeni tarafından yürütülmediği ya da ders saatlerinin tamamlanamadığı görülmüştür. Ayrıca öğretmenlerin ideal iş birliği çalışmalarında olması gereken özelliklerin bir kısmını benimsedikleri görülmüş ancak halihazırda iş birliği olarak tanımladıkları çalışmalarına dair özelliklere bakıldığında bahsettikleri özelliklerin daha da azının mevcut olduğu görülmüştür. Öğretmenlerin iş birliği çalışmalarının iyileştirilmesi için önerileri arasında bilhassa branş öğretmenleri olmak üzere, branş dersleri içinde birlikte çalışan öğretmenlerin kurs/ bilgilendirme ya da hizmet içi eğitim gibi oturumlara dahil olması gerektiği sonucuna varılmıştır.

5.2. Öneriler

Bu bölümde, bu araştırma ile ilgili bulgular doğrultusunda uygulamaya, ileri araştırmalara ve politika belirleyicilere yönelik öneriler yer almaktadır.

5.2.1. Uygulamaya Yönelik Öneriler

1. Araştırmadan elde edilen sonuçlar kullanılarak, birlikte çalışan öğretmenler için iş birliği uygulamaları eğitim oturumları geliştirilebilir.
2. İleride farklı alanlardan uzmanlarla birlikte çalışma ihtimali bulunan öğretmenlik programlarında öğrenim görmekte olan öğretmen adayları için, lisans programlarında iş birliğine ve iş birliğiyle çalışmaya dair dersler ya da ders içerikleri konulabilir.

5.2.2. İleri Araştırmalara Yönelik Öneriler

1. Bu araştırmada branş öğretmenleri çalışma grubunu yalnızca beden eğitimi ve spor, görsel sanatlar, müzik ve din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinden seçilen 14 branş öğretmeni oluşturmuştur. İleri araştırmalara, bilişim teknolojileri, teknoloji tasarım ve özel eğitim uygulama okullarında atölye derslerine giren diğer branş öğretmenleri de dahil edilebilir.
2. Bu araştırmada özel eğitim öğretmenleri çalışma grubunu yalnızca özel eğitim sınıf öğretmeni kadrosunda çalışan 10 özel eğitim öğretmeni oluşturmuştur. İleriki araştırmalarda çalışma bulgularının genellenebilirliğini artırmak için özel eğitim okul ve sınıflarında ücretli öğretmen olarak çalışan diğer öğretmenler de araştırmaya dahil edilebilir.
3. İlerleyen araştırmalarda, öğretmenlerin çalıştığı eğitim ortamı değişkeni göz önünde bulundurularak, özel eğitim uygulama okullarında ve özel eğitim sınıflarında çalışan öğretmenlerin görüşleri incelenip karşılaştırmalı bir çalışma yapılabilir.
4. Bu araştırmada zaman ve yasal izinler nedeniyle veriler görüşme tekniği kullanılarak toplanmıştır. İlerleyen araştırmalarda öğretmen görüşlerinin alınmasının ardından, özel eğitim ve branş öğretmenlerinin branş dersleri içindeki çalışmaları gözlemlenerek görüşleri ve uygulamaları arasındaki tutarlılığı gösteren bir çalışma yapılabilir.

5.2.3. Politika Belirleyicilere Yönelik Öneriler

1. Öğretmen görüşlerinden elde edilen bulgular doğrultusunda özel eğitim ortamında çalışan ya da çalışmaya başlayacak olan branş öğretmenlerinin, MEB ya da ilgili

akademisyenler tarafından gerçekleştirilebilecek bilgilendirme, uyarlama, tanıtım içerikli oturumlara katılması sağlanabilir.

2. Okullardaki öğretmen kadroları, özel eğitim sınıflarının tüm branş derslerine ilgili branş öğretmenin gireceği şekilde düzenlenebilir, öğretmenlerin özel eğitim okul ve sınıflarında derse girmesi teşvik edilebilir.

KAYNAKLAR

- Açıkgöz, G., Keskin, Z., Küçük, A.N, Gökdemir, Y. & Karasu, N. (2018, Mart). *Özel eğitim uygulama okullarında iş birliği uygulanma düzeyini belirlemeye yönelik çalışma*. Uluslararası Bilim ve Eğitim Kongresi'nde sunulmuş bildiri, Afyonkarahisar.
- Aslan, Y.G., Özbey, F., Özgüç, C.S. & Cihan,H. (2014). Vaka araştırması: Özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerin sorunları ve ihtiyaçları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(31), 639-654.
- Akçamete, G. (1998). Özel Eğitim. S. Eripek (Ed.), *Türkiye’de özel eğitim* içinde (s. 197-201). Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi, No: 1018.
- Bondy, E., Ross, D. D., Sindelar, P. T., & Griffin, C. (1995). Elementary and special educators learning to work together: Team building processes. *Teacher Education and Special Education*, 18(2), 91-101.
- Brown, D., Pryzwansky, W.B., Schulte, A.C. (2006). *Psychological consultation and collaboration: Introduction to theory and practice*. Boston: Allyn& Bacon.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç- Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2013). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem.
- Cavkaytar, A. (2015). Özel eğitime gereksinim duyan çocuklar ve özel eğitim. İ.H. Diken (Ed.), *Özel eğitim* içinde (s. 1-28). Ankara: Pegem.
- Cavkaytar, A. & Diken, İ. H. (2007). *Özel eğitime giriş*. Ankara: Kök.
- Cerit, Y. (2009). Öğretmenlerin örgütsel güven düzeyleri ile işbirliği yapma düzeyleri arasındaki ilişki. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(2), 637-657.

- Cook, L., & Friend, M. (1991). Principles for the practice of collaboration in schools. *Preventing School Failure: Alternative Education for Children and Youth*, 35(4), 6-9.
- Damasco, J. P. (2013). *The relationship between teacher self-efficacy and attitude toward collaboration in an inclusion setting*. Doctoal Dissertation, Capella University, Minneapolis, MN.
- Damore, S. J., & Murray, C. (2009). Urban elementary school teachers' perspectives regarding collaborative teaching practices. *Remedial and Special Education*, 30(4), 234–244. <https://doi.org/10.1177/0741932508321007>
- Demirel, P., Budak, Y. (2003). Öğretmenlerin hizmetiçi eğitim ihtiyacı. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 33 (33), 62-81.
- Ertem B. (1997). *İlköğretim okulları resim-iş öğretim programının değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Genç, S. Z. (2005). İlköğretim 1. kademedeki okul-aile işbirliği ile ilgili öğretmen ve veli görüşleri. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(2), 227-243.
- Glesne, C. & Peshkin, A. (1992). *Becoming Qualitative Researchers: An Introduction*. London: Longman.
- Gökçe, E. (2000). İlköğretimde okul aile işbirliğinin geliştirilmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(7), 204-209.
- Gürgür, H. (2005). *Kaynaştırma uygulamasının yapıldığı ilköğretim sınıflarında işbirliği ile öğretim yaklaşımının incelenmesi*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Güven, E. (2011). *Kaynaştırma uygulamasının yapıldığı sınıflarda işbirlikli öğrenmenin müzik öğretimi üzerindeki etkileri*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Goddard, Y. L., Goddard, R. D., & Tschannen-Moran, M. (2007). A theoretical and empirical investigation of teacher collaboration for school improvement and student achievement in public elementary schools. *Teachers college record*, 109(4), 877-896.

- Idol, L., & West, J. F. (1991). Educational collaboration: a catalyst for effective schooling. *Intervention in School and Clinic*, 27(2), 70-78.
- Jordan, M., Chrislip, D., & Workman, E. (2016). *Collaborative Stakeholder Engagement. Special Report*. Denver: Education Commission of the States.
- Karasar, N. (2016). *Bilimsel araştırma yöntemi: kavramlar ilkeler teknikler*. Ankara: Nobel
- Keskin, Z., Açıkgöz, G., Küçük A.N., Gökdemir Y. & Karasu N., (2018, Mart). *Özel eğitim uygulama okullarında iş birliğine yönelik öğretmen görüşleri*. International Congress on Science and Education' da sunulmuş bildiri, Afyonkarahisar.
- Köse, E. (2013). Bilimsel araştırma modelleri. R.Y. Kıncal (Ed.), *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (ss. 111). Ankara: Nobel.
- Klein, E., & Hollingshead, A. (2015). Collaboration between special and physical education: The benefits of a healthy lifestyle for all students. *Teaching Exceptional Children*, 47(3), 163-171.
- Lahninger, Paul (1999). *Lebendig und kreativ leiten präsentieren moderieren. Arbeits- und Methodenbuch für Teamentwicklung und qualifizierte Aus- & Weiterbildung*. Münster: Ökotopia Verlag.
- Laycock, V. K., Korinek, L. & Gable, R. A. (1991). Alternative structures for collaboration in the delivery of special services. *Preventing School Failure*, 35(4), 15-18.
- Leaks, R., & Stonehill, R. M. (2008). *Serving Recent Immigrant Students through School-Community Partnerships*.
- McCord, K., & Watts, E. H. (2006). Collaboration and access for our children: music educators and special educators together. *Music Educators Journal*, 92(4), 26-33.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2018). *Özel eğitim hizmetleri yönetmeliği*. http://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_07/09101900_ozel_egitim_hizmetleri_yonetmeligi_07072018.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2019). *Özel eğitim programları*. <https://orgm.meb.gov.tr/www/ozel-egitim-ile-ilgili-yayimlar/icerik/123> sayfasından erişilmiştir.

- Önder, M. (2013). Din kültürü ve ahlak bilgisi öğretiminin temelleri üzerine. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(1), 24-40.
- Özsoy, B. (2019). *Özel eğitim öğretmenlerinin müdürlerle, diğer öğretmenlerle ve ailelerle olan işbirliği düzeylerinin belirlenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Weiss, M. P., Pellegrino, A. & Brigham, F. J. (2017). Practicing collaboration in teacher preparation: Effects of learning by doing together. *Teacher Education and Special Education*, 40(1), 65-76.
- Pehlivan, Z., Dönmez, B. & Yaşat, H. (2005). Sınıf öğretmenlerinin beden eğitimi dersine yönelik görüşleri. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 10 (3), 51-62. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gbesbd/issue/27985/305009> sayfasından erişilmiştir.
- Punch, K. F. (2005). *Sosyal araştırmalara giriş, nicel ve nitel yaklaşımlar*. (D. Bayrak, H.B. Arslan & Z. Akyüz, Çev.). Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Polloway, E., Serna, L., Patton, J. R. & Bailey, J. (2013). *Strategies for teaching learners with special needs*. (Ş. Yücesoy-Özkan, Çev. Ed.). Ankara: Nobel
- Ripley, S. (1997). *Collaboration between general and special education teachers*. Eric Digest.
- Roberts, N. & Bradley, R. (1991). Stakeholder collaboration and innovation: A study of public policy initiation at the state level. *The Journal of Applied Behavioral Science*. 27(2), 209-227.
- Şafak, P. (2012). *Ağır ve çoklu yetersizliği olan çocukların eğitimi*. Ankara: Vize.
- Şimşek, H. & Yıldırım, A. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Talim Terbiye Kurulu (2018). *Hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan çocuklar ilkokulları ve ortaokulları haftalık ders çizelgesi*. http://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2016_02/02023625_hafifzihinse lengellilerlkkokulveortaokulhaftalkdersizelgesi.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Thomas, B. K. (1972). Collaboration of pupil services and instructional personnel. *Journal of School Psychology*, 10, 83-87.

- Turner, T. P. (2017). *Co-teachers' perceptions of the four domains of teacher collaboration*. Doktora Tezi, Grand Canyon University.
- Ünver, G. (2003). Öğretmenlik uygulamasında işbirliği: bir durum çalışması. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(1).
- Villa, R., Thousand, J. & Nevin, A. (2008). *A guide to co-teaching: Practical tips for facilitating student learning*. Thousand Oaks, CA: Corwin Press.
- Vuran, S., Bozkuş-Genç, G. & Sani-Bozkurt, S. (2017). İşbirliği ile bireyselleştirilmiş eğitim programı geliştirme süreci: durum çalışması. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 18(2), 165-184.
- Voltz, D. L., Elliott, R. N., & Cobb, H. (1994). Collaborative teacher roles: Special and general educators. *Journal of Learning Disabilities*, 27, (527-535).
<https://doi.org/10.1080/08878739709555157>
- Yener, C. (2019). *Kaynaştırma öğrencileri ile çalışma yapan uzmanlar arasındaki BEP sürecindeki iş birliğinin uzman ve aile görüşlerine dayalı olarak belirlenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Yılmaz, Y., Kol, Ç., Koç, H., Gürgür, H., (2015). *Özel eğitim alanında başarılı ekip özellikleri*. Özel Eğitim Kongresi'nde sunulmuş bildiri, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

EKLER

EK 1. Görüşme Protokolü

Branş Derslerinin Yürütülmesinde Özel Eğitim ve Branş Öğretmenleri Arasındaki İş Birliği Çalışmalarının İncelenmesi

Görüşme Bilgileri

Öğretmen & Yaş	
Okul & Branşı	
Mezuniyet Bilgileri	
Tarih-Saat	
Özel Eğ. Çalışma Süresi	

Görüşme Planı

[Konu] Öğretmen ve İş Birliği Hakkında	
[Genel Soru] : 1. Kendinizden biraz bahsedermisiniz?	[Genel Soru] : 2. Branş derslerinin yürütülmesiyle ilgili branş/özel eğitim öğretmeni ile birlikte neler yapıyorsunuz?
[Konu 1] Var Olan İş Birliği Durumu 1. Branş dersleri sürecinde branş/ özel eğitim öğretmeni ile iş birliği içinde yürüttüğünüz çalışmalar var mı?	
1a) Evet ise; Hangi konularda iş birliği yapma ihtiyacı hissediyorsunuz?	1b) Hayır ise; İş birliği durumunun olmamasını neye bağlıyorsunuz?

[Konu 3] İş Birliği Çalışmaları Özellikleri

3. Branş dersi kapsamında branş/ özel eğitim öğretmeni ile iş birliği içinde yürüttüğünüz çalışmalarınızı tarif edebilir misiniz?

Öğretmeniniz ile iletişiminizden bahseder misiniz?	Branş derslerinde yüklendiğiniz sorumluluk ile ilgili ne düşünüyorsunuz?	Branş dersleri kapsamında karar alırken nasıl bir süreç izliyorsunuz?	Branş dersleri kapsamında öğretmenlerinizle çalışmalarınıza dair dokümanlarınız (yaz. belgeler) nelerdir?	Öğretmeniniz ile içinde olduğunuz çalışmalara yönelik iş birliğini ne zamana kadar devam ettiriyorsunuz?
--	--	---	---	--

[Konu 2] İş Birliğinde Hangi Unsurlar Bulunmalı?

2. Sizce, iş birliğiyle yapılan bir çalışmanın içinde neler yer almalı?

[Konu 4] İş Birliği Çalışmalarında Sonuç Branş dersleri içinde branş/sınıf öğretmeninizle yaptığınız iş birliği çalışmalarının sonuçları hakkında neler söyleyebilirsiniz?	
Sizce bu durumun iyileştirilmesi için neler yapılabilir?	Bu çalışmaların olumlu/ olumsuz sonuçlarıyla ilgili yüklenilen sorumluluk hakkında neler söyleyebilirsiniz?

Ek 2: MEB Uygulama İzni

T.C.
ANKARA VALİLİĞİ
Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 14588481-605.99-E.5164711
Konu : Araştırma İzni

11.03.2019

GAZİ ÜNİVERSİTESİNE
(Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü)

İlgili: a) MEB Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 2017/25 nolu Genelgesi.
b) 28.02.2019 tarihli ve 418 sayılı yazınız.

Enstitünüz Özel Eğitim Anabilim Dalı Zihin Engellilerin Eğitimi yüksek lisans öğrencisi Ayşe Nur ELÇİ'nin "Özel Eğitim okul ve Sınıflarında Branş Derslerinin Yürütülmesinde Özel Eğitim ve Branş Öğretmenleri Arasındaki İşbirliği Çalışmalarının İncelenmesi" konulu uygulama talebi Müdürlüğümüzce uygun görülmüş ve İlçe Milli Eğitim Müdürlüklerine bilgi verilmiştir.

Görüşme formunun (3 sayfa) araştırmacı tarafından uygulama yapılacak sayıda çoğaltılması ve çalışmanın bitiminde bir örneğinin (ed ortamında) Müdürlüğümüz Strateji Geliştirme Şubesine gönderilmesini rica ederim.

Turan AKPINAR
Vali a.
Milli Eğitim Müdürü

Güvenli Elektronik İmza
Aşlı ile Aynıdır.
12/03/2019...

Adres: Emniyet Mah. A.Ördeni T.105 Çad. 4/A
Yenimahalle/ANKARA
Faks: 0312 444 70 00
e-posta: is.ozturk@ozturkch.gov.tr

İmza Yeri: D. KARAYIYICI
Tel: 0312 312 34 00
Faks: 0312 312 34 15

Bu elektronik belge, e-imza ile oluşturulmuştur. İlgili belge güvenli elektronik imza ile oluşturulmuştur. B016-BM0-30e1-bc8b-8ae2 - güvenli elektronik imza.

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR..